Istraživanje informacijske pismenosti u osnovnoškolskim knjižnicama Bjelovarsko-bilogorske županije

Levatić, Adrijana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:555139

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-15**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INFORMACIJSKE I KOMUNIKACIJSKE ZNANOSTI
SMJER BIBLIOTEKARSTVO
Ak. god. 2018./2019.

Adrijana Levatić

Istraživanje informacijske pismenosti u osnovnoškolskim knjižnicama Bjelovarsko-bilogorske županije

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Mihaela Banek Zorica

Zagreb, rujan 2019.

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je ovaj rad rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na istraživanjima te objavljenoj i citiranoj literaturi. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio rada nije korišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

_____

Sadržaj

Sadržaj iii

1. Uvod 1

2. Informacijska pismenost i cjeloživotno obrazovanje 3

2.1. Modeli informacijske pismenosti 5

2.1.1. Model *Šest velikih vještina* 6

2.1.2. Relacijski model C. Bruce 8

2.2. Standardi informacijske pismenosti 8

2.2.1. AASL standard 9

2.2.2. Generički i Nacionalni standard 9

2.3. Mjesto informacijske pismenosti u odgojno-obrazovnom sustavu 10

3. Nacionalni kurikul 13

3.1. Nastavni plan i program za osnovne škole 13

3.2. *Škola za život* 16

3.2.1. Kurikul nastavnog predmeta *Hrvatski jezik* za osnovne škole i gimnazije 17

3.2.2. Kurikul međupredmetne teme *Učiti kako učiti* za osnovne i srednje škole 17

3.2.3. Kurikul međupredmetne teme *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije* za osnovne i srednje škole 19

4. Istraživanje informacijske pismenosti u osnovnim školama Bjelovarsko-bilogorske županije 22

4.1. Uvod u istraživanje i opis problema 22

4.2. Cilj istraživanja 22

4.3. Hipoteze 23

4.4. Metodologija istraživanja 23

4.5. Rezultati istraživanja 24

4.5.1. Pitanja o radu knjižnice i knjižničara 24

4.5.2. Pitanja o informacijskoj pismenosti i suradnji sa školskim osobljem 26

4.5.3. Stav o *Školi za život* i procjena informacijske pismenosti i navika učenika 28

5. Rasprava 30

6. Zaključak 33

7. Literatura 22

Popis tablica 39

Prilozi 40

Prilog 1 – Pitanja za intervju s Knjižničarom 1 40

Prilog 2 – Pitanja za intervju s Knjižničarom 2 41

Sažetak 42

Summary 43

1. Uvod

„Svaka budala može na internetu naći nešto – važna je sposobnost odabira relevantnog izvora i procjene onoga što se nađe“

Michael Gorman[1]

Ovaj citat sažeto prikazuje problem današnjih generacija koje u moru informacija trebaju izabrati onu koja će zadovoljiti njihovu potrebu. Informacijska tehnologija i sve što ona nosi sa sobom najveći je izazov za današnje društvo pa time i za obrazovni sustav na kojemu je velika odgovornost[2]. „Obrazovna i informacijska okruženja oduvijek su povezana budući da je informacija temeljna sastavnica učenja“[3]. S obzirom na to da se pristup prema informacijama s godinama mijenjao, potrebna je promjena u odgojno-obrazovnom sustavu. Stoga se unazad nekoliko godina polazi od pedocentričnog pristupa u odgoju i obrazovanju. Promatraju se djetetovi obrasci ponašanja, njegova narav i ono postaje središte odgojnoga procesa. Mnogi metodički priručnici, razne smjernice i dokumenti daju upute kako provesti takav pristup u praksi navodeći razvoj kompetencija i oblike učenja koji će pospješiti njihov razvitak.

Prva je Europska unija ukazala na potrebu razvoja ključnih kompetencija koje su se postupno uvrštavale u nacionalne kurikule zemalja članica. Tako je i Hrvatska prešla s *Okvira nacionalnoga kurikuluma* na *Cjelovitu kurikularnu reformu* koja razvija kompetencije potrebne za cjeloživotno učenje i obrazovanje. Kako bi se kod učenika osvijestila potreba za cjeloživotnim učenjem potrebno ih je od najranije dobi motivirati i usmjeravati. Tu ulogu u obrazovanju preuzimaju nastavnici i stručni suradnik knjižničar. S obzirom na to da cjeloživotno obrazovanje podrazumijeva organizirano učenje, ono vodi prema cjeloživotnom učenju, učenju koje postaje spontano, nenamjerno i nevezano uz formalno obrazovanje[4]. Prema stručnim sposobnostima školski je knjižničar kompetentan stručnjak koji učenika osposobljava za samostalno učenje i poučava ga o korištenju različitih izvora znanja[5], on je odgovoran za informacijsko opismenjavanje u obrazovnoj ustanovi.

---

[1] Gorman, M. Postojana knjižnica : tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.
[2] Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2004. Str. 50.
[3] Lasić-Lazić. J.; Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjavanju. // str. 127.
[4] Cjeloživotno obrazovanje i učenje. // Cjeloživotno učenje : pojmovnik. Dostupno na: http://www.cjelozivotno-ucenje.hr/pojmovnik/ (1.8.2019.).
[5] Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Nav. dj. str. 20.

Stoga je informacijsko opismenjavanje u suvremenoj školi povezano s oblicima učenja – suradničko učenje, učenje u paru, rad na projektu, a ujedno podupire dubinsko, a ne reproduktivno znanje. Osim što se učenika poučava strategijama pretraživanja, naglasak se ipak stavlja na kritičko promišljanje i odgovorno korištenje informacijama.

Zato se u ovome radu željelo istražiti kako se informacijsko opismenjavanje provodi u školama i kako knjižničari procjenjuju stupanj informacijske pismenosti današnjih učenika. Prvi dio ukratko definira pojam informacijske pismenosti i prikazuje modele i standarde koji su primjereni za primarni stupanj obrazovanja. Potom se nudi prikaz dvaju ključnih dokumenata za provedbu informacijskog opismenjavanja s naglaskom na novu kurikularnu reformu. Pretečom kurikularne reforme u provedbi informacijskoga opismenjavanja smatra se *Nastavni plan i program* iz 2006. godine pa se predmetni i međupredmetni kurikuli promatraju u odnosu na njega. Iako se knjižnica spominje u svim predmetnim i međupredmetnim kurikulima, njezina uloga najistaknutija je u kurikulu za *Hrvatski jezik*, kurikulu za međupredmetne teme *Učiti kako učiti* i *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*. Zadnji dio rada usmjeren je na istraživanje i provedbu opisanih dokumenata u dvjema osnovnim školama Bjelovarsko-bilogorske županije.

Cilj je rada prikazati i analizirati položaj knjižnice u odgojno-obrazovnom sustavu, posebno u programima informacijskog opismenjavanja. Školske knjižnice i njezini djelatnici dugo su bili zanemarivani i njihovo je djelovanje bilo usko vezano uz stručnu knjižničnu djelatnost, a postupno se širilo na kulturnu i javnu te odgojno-obrazovnu djelatnost. Novi kurikul daje mogućnost za poboljšanjem toga položaja u onim ustanovama u kojima se školska knjižnica nije još u potpunosti afirmirala, a na primjeru knjižnice koja je sudjelovala u eksperimentalnoj fazi pokazat će se hoće li novi kurikul ostati tek prazno slovo na papiru.

2. Informacijska pismenost i cjeloživotno obrazovanje

Sve veći tehnološki napredak i utjecaj tehnologije počeo je mijenjati i unaprjeđivati potrebe društva. Pojavom interneta i njegovim razvitkom ljudi su postali aktivni sudionici umreženoga društva. Na mreži su prisutni gotovo 24 sata na dan, na različitim mjestima, putem različitih uređaja. Time su informacije dostupne stalno i ljudi ih, svjesno ili nesvjesno, neprestano traže, čitaju, vrednuju i prosuđuju. Od sedamdesetih se godina 20. stoljeća do danas promijenio stupanj snalažljivosti s novim tehnologijama, posebno kod današnje *Google generacije*. Neupitna je njihova informatička pismenost i dolazak do informacija, ali najveći problem te generacije je analitičko i kritičko prosuđivanje dobivenih informacija[6]. Zbog toga se današnje obrazovanje usmjerava prema stjecanju kompetencija za cjeloživotno učenje. Europska je unija na temelju Maastrihtske studije iz 2004. utvrdila da postoje značajne razlike između obrazovanja koje zahtijevaju novi poslovi i obrazovanja koje stječu sudionici europskoga obrazovnog sustava[7]. Svjesna promjena u ekonomiji i gospodarstvu, objavljuje dokument *Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir* u kojem izdvaja osam kompetencija – Komunikacija na materinskom jeziku, Komunikacija na stranom jeziku, Matematička kompetencija i temeljne kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji, Digitalna kompetencija, Kompetencija učenja, Društvena i građanska kompetencija, Smisao za inicijativu i poduzetništvo, Kulturološka senzibilizacija i izražavanje koje su ključne za razvoj pojedinca, njegovo zapošljavanje i integraciju[8]. To su kompetencije na kojima treba stalno raditi i nikada ne dosežu svoj maksimum. Navedene se kompetencije isprepliću i nadopunjuju, posebno kompetencija učenja. *Referentni okvir* kroz temeljne kompetencije u tehnologiji, digitalnu kompetenciju i kompetenciju učenja želi osvijestiti potrebu za informacijskim opismenjavanjem u zemljama Europske unije kako bi zaposlenici mogli odgovoriti potrebama tržišta. Digitalna kompetencija obuhvaća „sigurno i kritičko korištenje tehnologija informacijskog društva za rad, slobodno vrijeme i komunikaciju. Nju podupiru osnovne vještine: korištenje računala za traženje, procjenjivanje, pohranjivanje, proizvodnju, prezentiranje i razmjenu informacija te za sudjelovanje i komuniciranje u kolaborativnim mrežama preko interneta“[9]. Ovakav opis digitalne kompetencije može se povezati s opisom informacijski pismene osobe Američkoga

[6] Stropnik, A. Knjižnica za nove generacije, virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Str. 13-15.
[7] Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir. // Metodika 11, 20(2010), str. 171. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/61536 (23.7.2019.).
[8] Isto, str. 174-175.
[9] Isto, str. 178.

knjižničarskoga društva, osobe koja zna kako pronaći informacije i kako se koristiti njima na razumljiv način[10]. Kompetencija učenja također je povezana s informacijskom pismenošću jer se opisuje kao sposobnost „započinjanja, organiziranja vlastitog učenja, podrazumijevajući i učinkovito upravljanje vremenom i informacijama“[11] što znači da je pojedinac započeo potom nastavio proces učenja i usavršavanja te uvidio da postoji informacijska potreba. *Referentni okvir* u opisivanju ključnih kompetencija uzima u obzir općedruštveni kontekst navodeći da su te kompetencije potrebne za gospodarski i društveni razvoj zemalja. Europska unija na taj način, kroz osam ključnih kompetencija koje unutar sebe promiču informacijsko opismenjavanje, želi razvijati društvo znanja. Prema tome, informacijska pismenost obuhvaća niz vještina koje pojedincu nisu dane nego ih treba učiti i usavršavati. Te vještine nadilaze korištenje knjižnice i primjenu konkretnih strategija, one osposobljavaju pojedinca za korištenje složenih informacija iz različitih izvora u svrhu razumijevanja i rješavanja stvarnih problema[12]. Zato ih je potrebno integrirati u obrazovni sustav jer su preduvjet za cjeloživotno obrazovanje.

Objašnjavajući digitalnu, matematičku kompetenciju i komunikaciju na materinskom i stranom jeziku, *Referentni* se *okvir* osvrće i na druge oblike pismenosti. Sam pojam pismenosti mijenjao se i širio. Tradicionalna pismenost podrazumijevala je savladavanje čitanja, pisanja i računanja[13], a s pojavom interneta i digitalnih izvora pismenost se širi na informatičku, informacijsku, digitalnu i druge vrste pismenosti. Tako se opis osam ključnih kompetencija dotiče različitih vrsta pismenosti. Prve dvije kompetencije, Komunikacija na materinskom i Komunikacija na stranome jeziku dio su temeljne ili osnovne pismenosti. Treća, Matematička kompetencija odnosi se na svladavanje računanja i ostalim matematičkih operacija te se širi na „sposobnost i volju korištenja matematičkog načina mišljenja (logičko i prostorno razmišljanje) i izražavanja“[14]. U treću kompetenciju ulaze temeljne kompetencije u prirodnim znanostima i tehnologiji koje se mogu povezati s informatičkom pismenošću, a ona se spominje u četvrtoj, Digitalnoj kompetenciji. Od pojedinca se očekuje služenje računalom, računalnim alatima, operativnim sustavima te da zna kako informatičku tehnologiju upotrijebiti za vlastiti i društveni napredak. Kompetencije su u svakom segmentu okrenute

[10] Špiranec, S., Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008. Str. 23.
[11] Preporuka Europskog parlamenta i savjeta. Nav.dj. Str 179.
[12] Miočić, P. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesus Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 173. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/106563 (23.7.2019.).
[13] Stropnik, A. Nav. dj. Str. 28.
[14] Preporuka Europskog parlamenta i savjeta. Nav.dj. Str 177.

kreativnosti i kritičkome razmišljanju, tako bi informatički pismena osoba trebala osvijestiti mogućnosti i ograničenja informatičkih programa. Digitalna kompetencija uključuje medijsku i digitalnu pismenost. Definirajući medijsku pismenost kao „sposobnost konzumiranja informacija dobivenih putem masovnih medija[15], sadržana je na nekoliko mjesta u *Referentnom okviru*, tražeći od pojedinca „kritički i misaoni stav prema raspoloživim informacijama te odgovorno korištenje interaktivnih medija“[16]. Ključne kompetencije usmjeravaju pojedinca na donošenje zaključaka o izvorima, žele osvijestiti potencijalne opasnosti interneta i komunikacije preko elektroničkih medija, čime se upućuje na digitalno opismenjavanje. S obzirom na to da Društvena i građanska kompetencija te Kulturološka senzibilizacija i izražavanje žele osvijestit potrebu za uvažavanjem tuđeg mišljenja, promicanjem tolerancije, kompetencije su usmjerene na socijalni aspekt pojedinca, njegovo djelovanja u društvu i radnom okruženju. Prema tome, *Referentni okvir* u središte stavlja informacijsku pismenost, ali naglašava potrebu za razvijanjem komunikacijskih i socijalnih vještina.

Europska je unija na temelju provedenih istraživanja utvrdila potrebu za novim, drugačijim vrstama znanja na tržištu rada. Kako bi se taj jaz smanjio, uvidjela je potrebu za promjenama u obrazovnome sustavu. Smjernice koje predlaže, države članice Europske unije trebale bi integrirati u svoje obrazovne sustave i omogućiti jednakost šansi svim pripadnicima obrazovnoga sustava. One usmjeravaju pojedinca prema organizaciji vlastitoga učenja, traženju informacija i savjeta te vrednovanju vlastitoga napretka. Jednakost šansi omogućit će se informacijskim opismenjavanjem učenika od najranije dobi jer će se time stvoriti temelj za učenje tijekom cijeloga života[17].

2.1. Modeli informacijske pismenosti

Govoreći o informacijskoj pismenosti valja spomenuti njezine modele i standarde koji služe za interpretaciju i realizaciju informacijske pismenosti. Modeli čine teorijski okvir, a standardi su pokazatelj uspješnosti provedbe informacijskoga opismenjavanja te mogu poslužiti kao okosnica za vrednovanje i procjenu[18]. S obzirom na to da se u radu promatra informacijska pismenost na primarnom stupnju obrazovanja, sagledat će se modeli i standardi koji su primjereni osnovnoškolskoj razini obrazovanja.

---

[15] Vrkić Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti // Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu 63, 3(2014), str. 387. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=200650 (23.7.2019.).
[16] Preporuka Europskog parlamenta i savjeta. Nav.dj. Str 179.
[17] Stropnik, A. Nav. dj. Str. 29.
[18] Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 49.

Informacijsku je pismenost potrebno prilagoditi stupnju obrazovanja te ju treba sustavno razvijati. Kako bi se razvijala potrebno je postaviti dobre temelje, stoga je opismenjavanje u nižim razredima osnovne škole jako bitno. Informacijske vještine na tom obrazovnom stupnju usmjerene su na stjecanje vještina potrage za informacijama. Učenike treba osposobiti za dolazak do informacija, njihovo razumijevanje, korištenje te treba pobuditi svijest o procjeni dobivenih rezultata. Zato opismenjavanje nije samo usmjereno na stjecanja znanja, vještina nego i na razvijanje stavova, vrijednosti i kritičkoga mišljenja što se predlaže dvama modelima.

2.1.1. Model *Šest velikih vještina*

Model *Šest velikih vještina* kontekstualiziran je model nastao kao polazište za utemeljenje informacijske pismenosti[19]. Začetnici Eisenberg i Berkowitz prikazuju model kroz šest velikih koraka koji učenike usmjeravaju i osposobljavaju za rješavanje zadataka i problema. Koraci su prikazani u šest faza, a svaka faza ima dvije potkategorije s tim da se šest koraka za niže razrede pojednostavljuje na tri – *Planiraj, Učini, Pregledaj*[20]. Ovih šest koraka učenika stavljaju u središte cijeloga procesa te ga osposobljava za samostalno djelovanje. Po tome se ovaj model može usporediti s etapama problemske nastave. Sličnost modela *Šest velikih vještina* i problemske nastave pronalazi se u inovativnosti i okretu prema efikasnom odgoju i obrazovanju. Time se učenikove sposobnosti razvijaju na temelju vlastitoga, a ne tuđeg iskustva[21]. Sličnost se može naći u organizaciji samoga procesa koji polazi od problema. Iako se etape problemske nastave u literaturi različito razdjeljuju, svaka podjela sadržava ove dijelove: problemska situacija, definiranje problema i metoda kojima se problem istražuje, samostalan istraživački rad učenika, analiza, ispravak i dopuna rezultata istraživanja, novi zadatci za samostalan rad[22]. Za usporedbu su Rosandićeve etape upotpunjene opširnijom shemom problemske nastave, a usporedba je prikazana u tablici (Vidjeti: *Tablica 1.).*

Model *Šest velikih vještina*	**Problemska nastava**
1. Definiranje zadatka a) definirati informacijski problem b) identificirati informacijsku potrebu	1. Stvaranje problemske situacije 2. Definiranje problema koji proizlazi iz problemske situacije

[19] Isto, str. 49.
[20] Isto, str. 50.
[21] Pecko, L. Utjecaj problemske nastave na aktivnost učenika u nastavi prirode. // Metodički obzori 10, 2(2015), str. 70. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/154230 (30.7.2019.).
[22] Rosandić, D. Problemska, stvaralačka i izborna nastava književnosti. Sarajevo : Svjetlost, 1975. Str. 167.

2. Strategije traženja informacija a) odrediti sve moguće izvore b) odabrati one najbolje	2. Definiranje metoda kojima se problem istražuje[23]
3. Pretraživanje i pristup a) intelektualno i fizičko pretraživanje informacija b) pronalaženje informacija u izvorima	3. Samostalan istraživački rad učenika
4. Korištenje informacijama a) informacije treba pročitati, čuti, vidjeti, opipati, uključiti se u njih b) relevantne informacije potrebno je poznavati i izvesti	4. Analiza rezultata istraživanja
5. Sinteza a) organizirati informacije iz više izvora b) predstaviti informacije	4. Ispravak i dopuna rezultata istraživanja
6. Vrednovanje a) ocijeniti pronađeno i predstavljeno b) ocijeniti sam proces.	5. Novi zadatci za samostalan rad

Tablica 1. Usporedba modela *Šest velikih vještina* s etapama problemske nastave.

Dakle, organizacija problemske nastave strukturirana je kao Eisenbergov i Berkowitzev model *Šest velikih vještina* u kojemu rad započinje problemom, nastavlja se analizom problemske situacije te traženjem i nalaženje strategija koje vode do rješenja i njegove provjere.[24] Neke etape se preklapaju i nadopunjuju, ali svakako valja dodatno objasniti zadnje dvije faze. Četvrta etapa problemske nastave podrazumijeva ispravke i dopunu nakon predstavljanja rezultata u interakciji s nastavnikom, pri čemu nastavnik vrednuje cijeli postupak i rješenje. Peta etapa u kojoj se učenicima dodjeljuje novi zadatak za samostalan rad služi učeniku za samovrednovanje naučenoga kroz problemski zadatak. Stručnjaci konstantno naglašavaju prednosti ovako organiziranoga postupka neovisno je li on vezan uz

[23] Druga faza problemske nastave sadržana je u prvome i drugom koraku modela Šest velikih vještina.
[24] Markušić, J. Problemska nastava književnosti : diplomski rad. Osijek : Filozofski fakultet, 2018. Str. 3. Dostupno na: https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffos%3A4265/datastream/PDF/view (30.7.2019.).

informacijsko opismenjavanje ili sam nastavni proces. Učenika se potiče da samostalno procjenjuje, vrednuje i razvija vlastite potencijale u komunikaciji s drugima i samim sobom.

2.1.2. *Relacijski model* C. Bruce

Iako se u prethodnom modelu potiče razvoj kritičkoga mišljenja i prosuđivanja informacija, *Relacijski model* C. Bruce potpuno je okrenut prema interakciji korisnika i informacija. Kroz sedam dimenzija prikazuje se kakvo je to odgovorno informacijsko ponašanje i kako treba postupati s informacijama. Prema Bruce informacijska pismenost ovisi o sedam dimenzija: *Informacijska tehnologija, Informacijski resursi, Informacijski procesi, Informacijska kontrola, Konstruiranje znanja i izgradnja korpusa znanja, Proširivanje znanja, Mudrost*.[25] Ovaj se model razlikuje od prethodnoga po svojoj prirodi, odnosno njegov nastanak nije uvjetovan informacijskom pismenošću već je kasnije prepoznat kao uporište za tumačenje informacijske pismenosti[26]. Ovaj metamodel važno je spomenuti u kontekstu kurikularne reforme *Škola za život* jer je prije svega usmjeren na razvoj metakognitivnih sposobnosti. Osim što je za informacijsko opismenjavanje potrebno znanje o korištenju informacijske tehnologije, informacijskih izvora i strategija za provedbu procesa, potrebne su organizacijske i analitičke vještine koje će učenika potaknuti da savjesno i etički ispravno koristi informacije te da zna kako proširiti svoje znanje. Brucein model izravno je povezan s ciljevima međupredmetne teme *Učiti kako učiti* koja učenicima treba omogućiti razvijanje znanja i vještina upravljanja svojim učenjem i primjenu odgovarajućih strategija u različitim situacijama[27]. Učenici na taj način stječu vještine samostalnog učenja, upoznaju sebe kao učenika, uče postavljati svoje ciljeve učenja i upravljati procesima učenja, emocijama i motivacijom te vrednovati ono što su naučili[28].

2.2. Standardi informacijske pismenosti

Uspostavom modela informacijske pismenosti, utvrđuju se standardi koji su usmjereni na praktičnu primjenu postojećih modela. Standardi navode elemente procjene i pokazatelje uspješnosti informacijskoga opismenjavanja. Oni mogu poslužiti nastavnicima i knjižničarima kao smjernice i preporuke u provedbi informacijskoga opismenjavanja u

---

[25] Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 54-55.
[26] Isto, str. 49.
[27] Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (30.7.2019.).

[28] Isto.

odgojno-obrazovnom procesu. Prikazat će se dva standarda kojima se mogu realizirati opisani modeli.

2.2.1. AASL standard

AASL standard je Američkoga udruženje školskih knjižničara i udruženja obrazovnih komunikacija i tehnologija pa je samim time namijenjen učenicima, nastavnicima, knjižničarima i upravljačkim tijelima. Sastoji se od devet standarda podijeljenih u tri kategorije[29]. Prva kategorija odnosi se na informacijsku pismenost i utvrđuje koja znanja i vještine učenik treba zadovoljiti da bi bio informacijski pismen. Druga kategorija odnosi se na samostalno učenje što znači da će učenik biti informacijski pismen ako ga se nauči samostalno učiti, cijeniti tuđe intelektualno vlasništvo i ako uspijeva pronaći informacije koje zadovoljavaju njegove interese[30]. Treća kategorija prikazuje društvenu odgovornost učenika što se prije svega odnosi na etičnost u obrazovnoj zajednici te na doprinos zajednici i društvu u kojem živi i djeluje.

Uzevši u obzir model *Šest velikih vještina* i *Relacijski model,* oni su konkretizirani kroz ovaj standard. Iako model *Šest velikih vještina* potiče samostalno učenje, posebno ako se integrira u problemsku nastavu, on se prije svega može povezati s prva tri standarda koji se odnose na usluge vezane uz informacijsko opismenjavanje,[31] dok se ostvarivanje *Relacijskoga modela* povezuje s druge dvije kategorije. Razlog tome može se tražiti u samom nastanku modela. *Relacijski model* nije primarno bio vezan uz informacijsku pismenost nego se s vremenom, kako se koncept širio, afirmirao kao oslonac za njezino objašnjavanje. Zato je oba modela potrebno uvrstiti u programe knjižnica i škola kako bi učenici stekli praktične vještine pretraživanja informacija i razvijali sposobnost samoreguliranog učenja koje vodi prema cjeloživotnom učenju.

2.2.2. Generički i Nacionalni standard

Generički standardi predstavljaju posebnu skupinu standarda koje je moguće primijeniti u pripremi pojedinačnoga obrazovnoga procesa. Takav opći standard predstavila je IFLA kao rezultat analize prethodno donesenih standarda i modela.[32] Predstavlja sve ono što je zajedničko postojećim standardima i sažima to na – pristup, vrednovanje i korištenje[33]. Da bi korisnik pristupio informaciji treba osvijestiti potrebu za njom, a zatim kreće u postupak

[29] Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 61-62.
[30] Isto, str 62.
[31] Isto. str. 61.
[32] Isto, str. 73.
[33] Isto, str. 80.

istraživanja. Nakon lociranja informacije koristi se različitim strategijama za odabir i njezino vrednovanje. Pomoću različitih strategija informacije se analiziraju i klasificiraju kako bi bile spremne za korištenje i odgovorile na zadanu potrebu. Pri tom korištenju IFLA-in standard naglasak stavlja na etičko i legalno korištenje informacije kako tuđe intelektualno vlasništvo ne bi bilo povrijeđeno.

IFLA-in standard primjenjiv je u različitim okruženjima zbog čega se naziva općim, ali postoji opširniji standard koji u svoje kreiranje uzima u obzir sve elemente i pripadnike nekoga društva[34]. To je Nacionalni standard koji informacijsku pismenost obuhvaća u svim sektorima, od najnižih stupnjeva školstva do tržišta rada uzimajući u obzir niz elemenata (lokalne specifičnosti, postojeće okvire i obrazovni standardi).

Činjenica da Hrvatska nema nacionalni standard pokazuje zanemareno mjesto informacijske pismenosti u društvu koje bi trebalo imat predznak suvremeno. S druge strane, mjesto informacijske pismenosti moguće je promotriti iz drugih dokumenata koji su nastali na temelju različitih smjernica, nacionalnih i drugih okvira.

2.3. Mjesto informacijske pismenosti u odgojno-obrazovnom sustavu

U ostvarivanju zadaća suvremenoga obrazovanja tradicionalni se odgojno-obrazovni sustav potpuno izmijenio. Mijenjaju se oblici i načini rada kojima se želi potaknuti inovativnost i kreativnost svih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa. S obzirom na to da su se učeničke potrebe promijenile, mijenjaju se nastavničke metode. Nastavnici i stručni suradnici trebaju učenicima pristupati individualno, otkriti načine njihova učenja i prilagoditi nastavne sadržaje njihovim sposobnostima[35], a novi pristupi zahtijevaju stručno usavršavanje školskoga osoblja.

Tako je i informacijska pismenost stavila nova očekivanja od današnjega školstva. *Preporuka Europskog parlamenta i savjeta* pokazuje stav Europske unije prema informacijskoj pismenosti iako je se izrijekom ne dotiču, ali se ona može iščitati iz spomenutoga dokumenta. Uvodeći informacijsku pismenost u obrazovni sustav, Europska unija želi stvoriti kadar koji će, nakon što formalno obrazovanje završi, unaprijediti društveni i ekonomski rast zemlje. Stoga se moderno obrazovanje odmiče od reproduktivnog znanja i prenošenja činjenica, a usredotočuje se na učenje otkrivanjem i traganjem, rješavanjem problema i interpretaciju dobivenih informacija. Kako bi takva, istraživački i problemski usmjerena nastava imala

[34] Isto, str. 74.
[35] Pivac, J. Inovativnom školom u društvo znanja. Zagreb : Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2000, str. 95. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/file/122830 (24.7.2019.).

pozitivan rezultat, potrebno je učenike usmjeriti na odgovarajuće izvore, osvijestit potrebu za vrednovanjem pronađenih izvora i osposobiti ih za stjecanje novih znanja ili produbljivanje postojećih[36]. Zato ne čudi da se u reformi obrazovanja govori o različitim vrstama opismenjavanja, a polazeće je ono informacijsko. Informacijska pismenost trebala bi biti uključena u sadržaje, strukturu kurikula[37] i razvijati se na svim razinama formalnoga obrazovanja[38]. Iako bi predmetna nastava trebala biti obogaćena informacijskom pismenošću, ona se danas još uvijek veže uz prostor knjižnice i obveze knjižničara. Posebno je važno njezino provođenje u nižim razredima osnovne škole jer učenici stječu navike, interese, oblikuju stavove[39]. S obzirom na to da su nove generacije od rođenja bombardirane informacijama, ne samo u obrazovanju, nego i u provođenju slobodnoga vremena, neophodno je naučiti ih kako se nositi s mnoštvom informacija, kako ih filtrirati i interpretirati.

Objašnjavajući pojam informacijske pismenosti daje su uvid u kompleksnost i opširnost toga pojma. Zato je provedbu programa informacijskoga opismenjavanja nemoguće prepustiti jednoj osobi, točnije školskome knjižničaru. Uspješnost i sustavnost informacijskog opismenjavanja ovisit će o suradnji cijele školske zajednice[40]. Naravno, situacija je u stvarnosti drugačija od one koja se pretpostavlja i želi postići različitim smjernicama i manifestima. Školske knjižnice predstavljaju početnu točku u provedbi programa, ali postoje čimbenici koji utječu na uspješnost te provedbe. Mnoge knjižnice imaju problem s nedostatkom sredstava i opreme za provedbu programa pa se programi informacijske pismenosti sele van prostora knjižnice gdje je oprema dostupnija. Veliku prepreku predstavlja nesuradnja nastavnika i ravnatelja u osmišljavanju i provođenju projekata ili su i sami knjižničari preopterećeni drugim poslovima[41]. Razlog nesuradnji i neosviještenosti valja tražiti u nepostojanju kurikula za informacijsku pismenost u udžbenicima i školskim priručnicima[42]. Zbog toga učenici ne znaju napisati samostalne radove, ne navode literaturu, ne prepoznaju časopise i dijelove knjiga[43], a teme kojima se provodi informacijsko

[36] Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 106.
[37] Zubac, A.; Tufekčić, A. Informacijska pismenost u svijetu i Hrvatskoj – rad školskoga knjižničara u osnovnoj školi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 27, 4(2014), str. 228. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/142320 (24.7.2019.).
[38] Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 111.
[39] Isto, str. 115.
[40] Miočić, P. Nav. dj. Str. 175.
[41] Špiranec, S.; Banek Zorica, M. Nav. dj. Str. 117.
[42] Šeligo, B. Lekcije iz informacijske pismenosti u kurikulumu živog nastavnog procesa. // XXIX. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017. Str. 147. Dostupno na: https://www.azoo.hr/photos/izdanja/29-skola-knjiznicara-1536871789.pdf (25.7.2019.).
[43] Isto, str. 148-152.

opismenjavanje uglavnom su rezervirane za satove razrednika[44] ili ovise o zainteresiranosti predmetnih nastavnika i učitelja razredne nastave.

Mjesto informacijske pismenosti u odgojno-obrazovnom sustavu Republike Hrvatske još uvijek nije u potpunosti definirano. *Nastavni plan i program za osnovne škole* prvi je dokument koji popisuje 15 tema[45] za izvedbu unutar odgojno-obrazovnoga rada knjižničara, dok ostali dokumenti, zakoni, pravilnici i smjernice govore o zadaćama i ciljevima čime knjižničar ima veću slobodu u kreiranju i provođenju neposredne odgojno-obrazovne djelatnosti[46]. U navedenom se dokumentu samo spominje obveza knjižničara o donošenju posebnoga programa rada *Informacijska pismenost i poticanje čitanja* bez ikakvih smjernica. Također se upućuje na timski rad nastavnika i knjižničara u međupredmetnom povezivanju sličnih sadržaja iako se ta preporuka za suradnju ne navodi kod konkretne nastavne jedinice. Ta sastavnica prisutna je u novim predmetnim kurikulima pa postoji nada da će *Škola za život* pogurati informacijsku pismenost u samu izvedbu nastave svih predmeta uvodeći kurikul međupredmetne teme *Učiti kako učiti*.

Budući da obrazovni sustav teško prihvaća promjene, istraživanje u nastavku rada pokazat će susreću li se knjižnice još uvijek s istim problemima i hoće li informacijska pismenosti zauzeti važnije mjesto u *Školi za život*. Zbog toga će se prvo proučiti dokumenti kojima su se knjižničara do sada vodili u provedbi programa informacijske pismenosti i dokumenti koji će postati važeći s novom školskom godinom 2019./2018.

---

[44] Bedeković, D. Knjižnično-informacijska pismenost u osnovnoškolskoj praksi. // XXIX. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017. Str. 78. Dostupno na: https://www.azoo.hr/photos/izdanja/29-skola-knjiznicara-1536871789.pdf (25.7.2019.).

[45] Rihtarić, J. Struktura odgojno-obrazovnog rada školskog knjižničara. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 66. Dostupno na: https://www.azoo.hr/photos/izdanja/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf (25.7.2019.).

[46] Barić Karajković, H. Smjernice za rad školskog knjižničara u knjižnici osnovne škole u teoriji i praksi. // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012. Str. 77. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/razno/24_proljetna_skola_knjiznicara_.pdf (25.7.2019.).

3. Nacionalni kurikul

Nacionalni kurikul temelj je svih stupnjeva odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj. Iako se pojam kurikul javlja tek devedesetih godina prošloga stoljeća u Hrvatskoj, postojala je svijest o izradi ciljeva, zadataka nastave i nastavnih sadržaja[47] i prije uvođenja ovoga termina. Pojam koji se do tada koristio je *plan* i *program*, a razlika je u tome što plan određuje predmete i njihovu satnicu po razredima, a program ima razrađene zadatke i sadržaje[48]. Danas *Nacionalni kurikulum* utvrđuje vrijednosti, načela, općeobrazovne ciljeve i sadržaje svih aktivnosti i programa, pristupe i način rada s djecom rane i predškolske dobi, odgojno-obrazovne ciljeve po područjima razvoja djece[49]. Sastavnice Nacionalnoga kurikula opisane su i definirane u dokumentu *Okvir nacionalnoga kurikuluma*[50]. *Nacionalni kurikulum* dijeli se s obzirom na razinu i vrstu obrazovanja (*Nacionalni kurikulum za strukovno obrazovanja, Nacionalni kurikulum za osnovnoškolski odgoj i obrazovanje*), zatim na područja (*Matematičko, Tehničko i informatičko*), predmete i međupredmetne teme. Osim što *Okvir nacionalnoga kurikuluma* opisuje spomenute sastavnice, navodi koje se vrijednosti i kompetencije žele promicati kurikulom. Sadržaji u nacionalnom kurikulu uopćeni su kako bi ih učitelji samostalno mogli konkretizirati i povezati ih s potrebama i interesima učenika[51]. On se ne dotiče rada knjižničara, kao ni nacionalni kurikuli za pojedine razine i vrste obrazovanja zato se ti dokumenti neće detaljnije opisivati. Djelovanje knjižničara spominje se u predmetnim i međupredmetnim kurikulima stoga će se njima posvetiti daljnja poglavlja. Usporedit će se mjesto knjižnice u *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* s predmetnim i međupredmetnim kurikulima u *Školi za život*. Ono što odmah na početku razlikuje ova dva dokumenta jest promjena usmjerenosti sa sadržaja na ciljeve i zadatke, odnosno ishode učenja.

3.1. Nastavni plan i program za osnovne škole

Ovaj *Nastavni plan* osim što popisuje predmete i predviđenu satnicu, dodatno „razlučuje plan izvannastavnih aktivnosti po razredima, plan realizacije posebnih programa učenja stranih i

---

[47] Bognar, L. Hrvatski nacionalni kurikulum, 2007, str. 12. Dostupno na: https://ladislav-bognar.net/node/35 (26.7.2019.).
[48] Isto, str. 14.
[49] Nacionalni kurikulum. // Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125 (26.7.2019.).
[50] Okvir nacionalnoga kurikuluma. // Zagreb : Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017. Dostupno na: https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi//Okvir%20nacionalnoga%20kurikuluma.pdf (26.7.2019.).
[51] Bognar, L. Nav. dj. Str. 21.

klasičnih jezika, dopunskoga i dodatnog rada te sata razrednika“[52], *program* „propisuje opseg, dubinu i redoslijed nastavnih sadržaja u pojedinom nastavnom predmetu”[53] s tim da su u ovome programu izdvojeni obvezni, izborni predmeti i programi učenja stranih jezika te se za svaku od ovih kategorija posebno određuju zadaće i ciljevi, sadržaji i rezultati[54]. Iako se na početku dokumenta ne opisuje tko ostvaruje zacrtane ciljeve, zadaće i temeljne odrednice *Nastavnoga plana i programa*, uloga školskoga knjižničara jasno se može iščitati. Tako će se provedbom plana i programa osposobiti učenike za učenje, naučiti će ih se kako učiti[55], kako upotrijebiti primarne izvore znanja, kako istraživati, zaključivati i učiti promatranjem[56]. Konkretizacija ciljeva i zadaća objašnjena je u poglavlju o odgojno-obrazovnoj djelatnosti stručnih suradnika. Zadaća je knjižničara poticati razvoj čitalačke kulture i osposobljavati korisnike za intelektualnu proradu izvora[57]. *Nastavni plan i program* dotiče se informacijske pismenosti u kontekstu osnovne zadaće suvremene škole. Stoga školska knjižnica učenike treba poučiti osnovama informacijske pismenosti te poticati informacijske vještine koje su preduvjet za učinkovito pronalaženje informacija[58]. Kako bi knjižničari proveli ovu temeljnu zadaću, nudi se hodogram provedbe informacijske pismenosti prema razredima[59].

U prvome razredu potrebno je učenike upoznati s prostorom knjižnice i njezinim uslugama kako bi se u drugome razredu učenike uputilo na različitu građu u knjižnici i njezino samostalno pronalaženje. Također je zadaća knjižnice da kroz sve razrede promiču čitanje i ljubav prema knjizi. U trećem razredu obrađuje se tema koja učenicima osvještava postupak nastanka knjige, a u četvrtome se upoznaju s referentnom zbirkom. U petome razredu učenike se upoznaje sa svijetom informacija poučavajući ih samostalnoj uporabi izvora informacija i znanja. Uvodi ih se u svijet znanosti, grananje znanosti te se produbljuje znanje o snalaženju knjižnicom koristeći signature i knjižnične kataloge. U šestome razredu učenicima se objašnjava sustav klasifikacije te bi učenici tada trebali samostalno izabrati tehnike rada, načine pretraživanja i izvore informacija za rješavanje problemsko-istraživačkih zadaća.

---

[52] Jukić, T. Odnos kurikuluma i nastavnoga plana i programa. // Pedagogijska istraživanja 7, 1(2010), str. 57. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=174983 (26.7.2019.).
[53] Nastavni plan i program. // Proleksis enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2013. Dostupno na: http://proleksis.lzmk.hr/38502/ (26.7.2019.).
[54] Jukić, T. Nav. dj. Str. 57.
[55] Nastavni plan i program. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i šport, 2006. str. 10. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf
[56] Isto. str. 11.
[57] Isto. str. 19.
[58] Isto. str. 20.
[59] Isto. str. 20-21.

Učenici sedmoga razreda upoznaju se s citiranjem i pretraživanjem ostalih knjižničnih kataloga dok ih se u osmome razredu upoznaje sa sustavom knjižnica u Republici Hrvatskoj.

Dakle, navode se teme i što se njima želi postići, ali nije opisano kako s obzirom na to da su te teme povezane s konkretnim nastavnim jedinicama iz Hrvatskoga jezika. Budući da knjižničar kod provedbe ovih sati nema određenu satnicu, nužno je njegovo sudjelovanje u formiranju godišnjeg plana i programa škole te predstavljanje kurikula školske knjižnice. *Nastavni plan i program* daje zadani okvir, on je okosnica koju svaka škola oblikuje na svoj način. Svaka škola za sebe izrađuje školski kurikul koji obuhvaća redovite programe nastave i ostale projekte i aktivnosti škole. Sve ostale aktivnosti moguće je dodavati, osmišljavati i prilagođavati, zato se za školski kurikul oblikuje prema interesima škole i djelatnika te bi veći dio trebao biti različit u svakoj školi[60]. Prema tome, dio školskoga kurikula je i kurikul same knjižnice koji uključuje izradu okvirnoga i izvedbenog programa rada knjižnice, programe kulturnih aktivnosti u provedbi Građanskog odgoja i obrazovanja, programe kulturne i javne djelatnosti škole te program odgojno-obrazovnog rada s učenicima[61] koji je propisan *Nastavnim planom i programom*.

Kako bi proveo program odgojno-obrazovnoga rada, knjižničar mora surađivati s nastavnicima jer su u suprotnom učenici zakinuti i dovodi se u pitanje dostupnost sadržaja učenicima. Najbolji način realizacije planiranih nastavnih sadržaja jesu sati razrednika[62]. Na taj se način razredniku olakšava izbor tema i omogućuje se da se svi učenici u školi upoznaju s istim sadržajima. Druga mogućnost je suradnja knjižničara i nastavnika hrvatskoga jezika s obzirom da je veliki dio sadržaja informacijske pismenosti povezan s nastavnim planom i programom Hrvatskoga jezika. Takvo izvođenje može predstavljati problem jer je prepušteno dobroj volji nastavnika koji svoje sate ili osmišljava s knjižničarom ili ih prepušta u potpunosti knjižničaru. Taj način rada može rezultirati gubitkom satnice nastavnika i potrebu za nadoknađivanjem nastavnih sadržaja. Treća je mogućnost provođenje programa samo s dijelom učenika, na primjer učenika u produženom boravku ili u okviru izvannastavnih aktivnosti što svakako nije rješenje niti je u skladu s *Nastavnim planom i programom* koji obvezuje knjižničara na provođenje informacijskog opismenjavanja sa svim učenicima.

[60] Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Nav. dj. Str. 80-81.
[61] Jozić, R.; Pavin Banović, A. Od knjige do oblaka : informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika. Zagreb : Alfa, 2019. Str.17.
[62] Isto, str. 29.

3.2. *Škola za život*

Uvidjevši nedostatke *Nastavnoga plana i programa za osnovne škole* osmišljava se i razrađuje nova kurikularna reforma. Ona je prije svega usmjerena na učenike i nastavnike pa su do sada izdani kurikuli svih predmeta i međupredmetnih tema. Kurikul predstavlja nit vodilju, oslonac nastavniku, a njime se određuju ciljevi, sadržaji, uvjete učenja i poučavanja te vrednovanje koji su međusobno ovisni[63]. Novi kurikul predstavlja zaokret u obrazovanju pri čemu se napušta zatvoreni kurikul utjelovljen u postojećem *Nastavnom planu i programu*. „Takav kurikul ne dopušta učeniku, a ni nastavniku slobodu i kreativnost. U takvim kurikulima tijekom nastave nema vremena za spontane izazove, neplanirane i slučajne odgojno-obrazovne ili socijalne situacije, koje ističu individualnost, samopouzdanje i kreativnost učenika"[64]. Postupno se prelazi prema otvorenom kurikulu koji se sastoji od smjernica i uputa za izvedbu programa, a ne birokratiziranih uputa[65]. Definicije kurikula uglavnom se osvrću na mjesto učenika i nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu, a u nastavku rada proučit će se mjesto školskih knjižnica u novom kurikulu i je li provedba programa informacijskoga opismenjavanja dobila zasluženo mjesto u njemu.

Eksperimentalni program započeo je sa školskom godinom 2018./2019. u 48 osnovnih i 26 srednjih škola. Do sada su u projektu sudjelovali peti razredi osnovne škole, prvi razredi gimnazije te sedmi razredi osnovne škole u trima predmetima – biologija, kemija, fizika,[66] a od jeseni 2019. godine projektu se pridružuju sve škole. Do sada su donesena ukupno 40 kurikula koji su namijenjeni predmetima i međupredmetnim temama. Kurikuli međupredmetnih tema drugačiji su od predmetnih. Svi kurikuli sadržavaju svrhu i opis teme/predmeta, odgojno-obrazovne ciljeve učenja i poučavanja, podjelu na domene i njihov opis te razradu odgojno-obrazovnih ishoda za predmetne kurikule i odgojno-obrazovnih očekivanja za međupredmetne teme. Odgojno-obrazovna očekivanja i ishodi definirani su prema ciklusima, domenama i ključnim sadržajima. U nastavku rada proučit će se dva kurikula međupredmetnih tema za prva tri ciklusa pri čemu prvi ciklus obuhvaća prvi i drugi razred osnovne škole, drugi se ciklus odnosi na treći, četvrti i peti razred, a treći ciklus na šesti, sedmi i osmi razred. Dat će se prikaz jednoga predmetnog kurikula budući da se uz njegovu realizaciju najviše spominje knjižnica.

---

[63] Jukić, T. Nav. dj. Str. 56.
[64] Pešorda, S. Kurikulum i nastava povijesti. // Povijest u nastavi 6, 11(1)(2008), str. 102. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/36769 (27.7.2019.).
[65] Jukić, T. Nav. dj. Str. 59.
[66] Eksperimentalne škole // Škola za život. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/o-projektu/eksperimentalne-skole/ (27.7.2019.).

3.2.1. Kurikul nastavnog predmeta *Hrvatski jezik* za osnovne škole i gimnazije

Kurikul nastavnoga predmeta Hrvatski jezik podijeljen je u tri domene – *Hrvatski jezik i komunikacija, Književnost i stvaralaštvo, Kultura i mediji*. Učeći hrvatski jezik kroz ta tri područja učenici „ovladavaju komunikacijskom jezičnom kompetencijom povezujući organski idiom i hrvatski standardni jezik te stječu osnove čitalačke, medijske, informacijske i međukulturne pismenosti što je preduvjet osobnomu razvoju, uspješnom školovanju, cjeloživotnom učenju te kritičkomu odnosu prema nizu pojava u društvenome i poslovnom životu“[67]. Čitajući kurikul uviđa se potreba za razvojem komunikacijsko-funkcionalne i čitalačke pismenosti, ali se očekuje ovladavanje i novim pismenostima 21. stoljeća[68]. Od učenika se očekuje da kritički istražuje i promišlja o sadržajima i informacijama koje pronalazi u različitim izvorima te da procjenjuje njihovu pouzdanost i korisnost. Ta očekivanja posebno se ističu u domeni *Kultura i mediji* dok je domena *Književnost i stvaralaštvo* prvenstveno usmjerena prema razvoju čitalačke kulture u učionici i izvan nje ali i u tom području knjižničar može uputit učenike na elektroničke izvore za čitanje knjiga[69]. Za ostvarivanje ishoda u domeni *Kultura i mediji* preporučaju se odlasci u veće knjižnice kako bi se učenici upoznali s drugim odjelima, naglašena je kulturna djelatnost knjižnice pa se potiču organizacije izložbi, radionica, posjeti drugim kulturnim ustanovama. Na taj se način potiče učitelje na suradnju s knjižničarom više nego u dosadašnjem *Nastavnom planu i programu*. Ostavlja se prostor suradnicima da odluče koje dane žele obilježavati (*Mjesec hrvatske knjige*, *Noć knjige*, posjeti Interliberu), koje književnike žele ugostiti, kakve radionice žele osmisliti. Knjižnica se spominje u rubrici *razrada ishoda* ili *preporuke za ostvarivanje ishoda*, posebno u ishodima koji se tiču čitanja, odabira građe za čitanje te onima koji su vezani uz pretraživanje i dolazak do informacija.

3.2.2. Kurikul međupredmetne teme *Učiti kako učiti* za osnovne i srednje škole

Ova međupredmetna tema dobila je samostalno mjesto u novom kurikulu sasvim opravdano. Ona predstavlja put prema cjeloživotnom učenju, a da bi se učenike osposobilo za takvu vrstu učenja, potrebno ih je naučiti kako učiti. Učenici trebaju otkriti svoje potrebe i nedostatke te naučiti kako raspolagati vremenom za učenje. Ova međupredmetna tema uključuje

---

[67] Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 10/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (27.7.2019.).

[68] Sajko, N. Mjesto školske knjižnice u prijedlogu kurikuluma Hrvatskoga jezik. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara. Str. 49. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (27.7.2019.).

[69] Isto, str. 52.

„sposobnost učinkovitog upravljanja učenjem, rješavanje problema, usvajanje, obradu i vrednovanje informacija i njihovo integriranje u smislene cjeline novog znanja i vještina koje su primjenjive u različitim situacijama – kod kuće, na poslu, u obrazovanju i usavršavanju“[70], razvoj tih sposobnosti predviđen je kroz četiri domene – *Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama*, *Upravljanje svojim učenjem*, *Upravljanje emocijama i motivacijom u učenju, Stvaranje okružja za učenje*. Informacijsko opismenjavanje i uloga knjižnice prvenstveno je izražena u prvoj domeni podrazumijevajući upotrebu različitih “strategija učenja, pamćenja, čitanja, pisanja i rješavanja problema u različitim područjima učenja u svim odgojno-obrazovnim ciklusima“[71].

Prva domena *Primjena strategija učenja i upravljanja informacijama* podijeljena je na četiri odgojno-obrazovna očekivanja: upravljanje informacijama, primjena strategija učenja i rješavanje problema, kreativno mišljenje i kritičko mišljenje. Odgojno-obrazovna očekivanja objašnjena su prema ciklusima tako da omogućuju kontinuitet učenja[72]. U prvome ciklusu učenika treba naučiti upravljati informacijama što podrazumijeva pronalazak informacija uz pomoć različitih tiskanim i digitalnih izvora ili knjižne i neknjižne građe, zatim bilježenje i organizacija informacija te njihova prezentacija drugim učenicima. Učiti kako učiti potiče se kroz problemsku nastavu, suradničko učenje ili učenje u paru koje je važno za osobni i socijalni razvoj pojedinca. Kroz sve cikluse potiče se razvoj kritičkog mišljenja koje napreduje od samog izražavanja učenikovih misli do njegova obrazlaganja i uspoređivanja sa stavovima drugih učenika. Drugi ciklus usmjerava se prema vrednovanju informacija, uspoređivanju pronađenih informacija, utvrđivanju njihove točnosti i povezivanju sa stečenim znanjem. Učenika se potiče da iskazuje svoje interese, ideje te da u početku uz pomoć učitelja osmišljava i organizira jednostavan projekt. Prvi i drugi ciklus naglašavaju veliku ulogu nastavnika ili stručnoga suradnika u ostvarivanju očekivanja jer se u trećemu ciklusu očekuje da će učenik samostalno moći upravljati informacijama, istraživati i rješavati postojeći problem. „Upravo ta domena školskom knjižničaru daje najviše mogućnosti da samostalno ili u suradničkom radu s ostalim nositeljima procesa učenja i poučavanja razradi način ostvarivanja odgojno-obrazovnih očekivanja“[73].

---

[70] Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Nav. dj. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (29.7.2019.).
[71] Isto.
[72] Milički, J. Školski knjižničar u kurikulumu međupredmetne teme Učiti kako učiti. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara. Str. 33. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (29.7.2019.).
[73] Isto. str. 37.

Kako bi se odgojno-obrazovna očekivanja ostvarila preporuča se integracija sadržaja u sve predmete i međupredmetne teme te kroz projektnu nastavu, izvannastavne, izvanučioničke aktivnosti. Zastupaju se različiti oblici učenja, posebno suradničko i istraživačko. Knjižnica će svoje mjesto uglavnom pronaći u ovim izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima u organizaciji individualnoga ili suradničkoga učenja. Iako se novom reformom želi uvesti različite oblike učenja u samu nastavu koji će biti prilagođeni individualnim potrebama svakoga učenika, knjižnica će ipak biti mjesto na kojem će se to lakše ostvariti nego unutar same nastave[74]. Osim što se u kurikulu izrijekom spominje rad u školskoj knjižnici, određene domene i odgojno-obrazovna očekivanja već su godinama dio programa rada školskih knjižničara, a to će pokazati i sljedeća međupredmetna tema.

3.2.3. Kurikul međupredmetne teme *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije* za osnovne i srednje škole

Jedna od sedam međupredmetnih tema u novom kurikulu je *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije* koja prati razvoj generičkih kompetencija definiranih u *Okviru nacionalnog kurikuluma* pa tako i informacijsku pismenost u digitalnom okružju[75]. Ova međupredmetna tema također ima četiri domene – *Funkcionalna i odgovorna uporaba IKT-a, Komunikacija i suradnja u digitalnome okružju, Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnome okružju, Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnome okružju* za koje se određuju odgojno-obrazovna očekivanja. Domene su međusobno povezane i nadograđuju se jedna na drugu kako bi učenicima osigurale razvoj opće digitalne pismenosti[76].

Prve domena usmjerena je na informatičku pismenost jer se učenike osposobljava za služenje informacijskom i komunikacijskom tehnologijom. Učenici trebaju prepoznati uređaje i znati njihovu svrhu, time učenici stječu praktične vještine. Njihove praktične vještine šire se na odgovorno i sigurno služenje uređajima i programima te na osvještavanje utjecaja tehnologije na zdravlje i okoliš. Informatičko se opismenjavanje u ovoj domeni kroz cikluse razvija pa se učenike osposobljava za samostalan odabir digitalne tehnologije za obavljanje zadatka. Druga domena usmjerena je na upotrebu digitalnih programa za podršku u učenju s naglaskom na

[74] Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2012. Str. 37.
[75] Stančić, D. Prijedlog kurikuluma međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te mjesto školske knjižnice u njemu. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 19. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (29.7.2019.).
[76] Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (29.7.2019.).

primjenu osnovnih komunikacijskih pravila u digitalnom okružju[77]. Ova domena podrazumijeva potpuno nove oblike učenja koji uključuju eksperimentiranje s uređajima, medijima i programima[78]. Ovime se u osnovne i srednje škole želi uvesti učenje na daljinu u sinkronom i asinkronom načinu rada, a pokazuje se potreba za informatičkim opismenjavanjem kako bi učenici bili i informacijski pismeni. Stoga treća domena *Istraživanje i kritičko vrednovanje u digitalnom okružju* obuhvaća razvoj informacijske i medijske pismenosti u digitalnome okružju te poticanje istraživačkoga duha kritičkim mišljenjem i rješavanjem problema[79] što znači da su joj polazišta u informacijskoj, medijskoj, kritičkoj i digitalnoj pismenosti[80]. Ova se domena može povezati s domenom o upravljanju informacijama u međupredmetnoj temi *Učiti kako učiti*. Učenik prvo uz pomoć nastavnika traži, pretražuje informacije, a potom ih odabire i upotrebljava. Zatim isto čini samostalno što ga osposobljava da samostalno provede jednostavno istraživanje dok složenije provodi uz pomoć nastavnika. Ono što razlikuje ovu domenu od one u kurikulu *Učiti kako učiti* jest podjela domene na znanje, vještine i stavove. Iako se u kurikulu *Učiti kako učiti* znanje i vještine eksplicitno ne spominje, obje međupredmetne teme ih razvijaju. Bitno je da se spominju stavovi, posebno u onome segmentu koji se tiče ohrabrivanja učenika u slučaju neuspješnoga obavljanja zadatka. Na taj način učenik ne zauzima samo stav prema postupku pretraživanja i dobivenim informacijama, već i prema samome sebi. Zadnja domena *Stvaralaštvo i inovativnost u digitalnom okružju* prije svega je usmjerena na kreativan razvoj pojedinca. S obzirom na to da se učenika potiče na stvaranje, upoznaje ga se s intelektualnim vlasništvom i pravom na njega. Iako se ova tema nalazila u *Nastavnom planu i programu*, ovdje se ona veže uz samoga učenika i njegovo pravo na intelektualnu tvorevinu.

Kurikul ističe kako je ova međupredmetna tema bliska većini učenika jer je upotrebljavaju za zabavu i provođenje slobodnoga vremena na društvenim mrežama. Kako se primjena ove tehnologije ne bi ograničila samo na slobodno vrijeme uvodi se u škole. „Pomoću informacijske i komunikacijske tehnologije može se prezentirati onaj sadržaj koji je učenicima apstraktan ili ga je teško vizualizirati, može se demonstrirati ono što nije moguće

[77] Isto.
[78] Stančić, D. Nav. dj. str.23.
[79] Isto.
[80] Milički, J.; Stančić, D. Primjena kurikuluma Učiti kako učiti i Upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije u radu školskog knjižničara. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 105. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (29.7.2019.).

provesti u školskoj okolini ili se može simulirati sudjelovanje u procesima i eksperimentima koji su teže izvedivi u učionici što učenicima pruža iskustvo slično stvarnomu“[81].

Prikaz *Nastavnog plana i programa za osnovne škole* i pojedinih kurikula *Škole za život* pokazao je drugačiji pristup obrazovanju koji želi uključiti suvremenu tehnologiju i njezine prednosti. Kao što škola nije mogla izbjeći promjene i utjecaj tehnološkoga razvoja, tako je i školska knjižnica postala mjesto inovacija. Knjižnica je u ovom kurikulu prepoznata kao mjesto za učenje i mjesto za ostvarivanje jednakosti šansi tako što svim učenicima osigurava jednaki pristup digitalnim izvorima u radno vrijeme školske knjižnice. Iako se sadržajno ovi dokumenti poklapaju, izvedbeno su drugačiji, posebno na području informacijskoga opismenjavanja. S jedne je strane knjižnica zauzela važno mjesto u informacijskome opismenjavanju te se nastavnike u predmetnim kurikulima poziva na izravnu suradnju dok je, s druge strane potpuno izostavljen kurikul knjižnično-informacijska pismenosti čime su knjižničari ostali bez jasno propisanih ishoda[82]. Kako bi se utvrdilo stanje u knjižnicama u provedbi informacijskoga opismenjavanja, provedeno je istraživanje koje će pokazati kako u praksi funkcionira provođenje programa informacijskoga opismenjavanja te koji čimbenici utječu na njegovu provedbu.

[81] Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Nav. dj.
[82] Saulačić, A. Školsko knjižničarstvo u ozračju novih kurikula. // 31. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2019. Str. 680. Dostupno na: http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=2861&broj=1&stranica=00679 (29.7.2019.).

4. Istraživanje informacijske pismenosti u osnovnim školama Bjelovarsko-bilogorske županije

4.1. Uvod u istraživanje i opis problema

Budući da s novom školskom godinom 2019./2020. u svim školama Republike Hrvatske kreće *Škola za život* koja bi trebala unijeti promjene u obrazovni sustav, istraživanjem se želi saznati kakav je položaj školskoga knjižničara u novoj reformi. U javnosti se najviše govori o nastavnicima, njihovoj većoj autonomiji u odabiru i obradi nastavnih sadržaja, govori se o međupredmetnim temama kao što su *Učiti kako učiti*, *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*, a ponajviše o rasterećenju brojem informacija koje učenici trebaju znati. U cijelom medijskom prostoru vrlo se malo govori o stručnim suradnicima i njihovim obvezama u novoj reformi. Na koji način bi oni trebali biti uključeni u rad, koje su promjene u novom radu, ima li ih uopće i slična pitanja.

Iščitavanjem predmetnih i međupredmetnih kurikula na službenoj stranici *Škola za život*[83] školski se knjižničar uglavnom spominje u rubrici *Preporuka za ostvarivanje očekivanja* i u nekim predmetnim kurikulima u rubrici *Razrada ishoda* kojom se od nastavnika očekuje suradnja sa školskim knjižničarima. Sami kurikuli, posebno međupredmetni pokazuju u kojem smjeru je zamišljen razvoj suvremenoga hrvatskog školstva. S obzirom na to da se teži cjeloživotnome obrazovanju, učenike se od prvih razreda informacijski opismenjava.

Na prostoru Bjelovarsko-bilogorske županije dvije su škole bile u eksperimentalnoj fazi *Škole za život*, a kako bi se saznalo što se očekuje od školskoga knjižničara u novoj reformi i kako se provodi informacijska pismenost, istraživanje je provedeno u jednoj od tih škola. Da bi se utvrdila razlika između novoga i staroga sustava, istraživanje je provedeno u još jednoj školi koja postaje dio nove reforme tek od jeseni.

4.2. Cilj istraživanja

Istraživanjem se žele istražiti i usporediti programi informacijske pismenosti u starom *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* i novoj reformi *Škola za život* te uvjeti o kojima ovisi provedba tih programa i ostalih aktivnosti u knjižnici. Ujedno se želi prikazati

[83] Kurikulumi nastavnih predmeta i međupredmetnih tema, 2019. godina. // Škola za život. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/kurikulumi-2/ (15.7.2019.).

stav i razmišljanje školskih knjižničara o novoj reformi, o promjenama koje ona donosi i hoće li se njihov rad u školi znatno promijeniti.

4.3. Hipoteze

Za potrebe istraživanja postavljene su tri hipoteze. Na temelju tih hipoteza osmišljena su pitanja za knjižničare, a njihova će analiza potvrditi ili opovrgnuti postavljene hipoteze.

- Školski knjižničari najviše surađuju s nastavnicima hrvatskoga jezika i informatike
- Školski knjižničar kao stručni suradnik u školi sudjeluje u poslovima koji nisu usko vezani uz rad knjižnice
- *Škola za život* neće uvesti velike promjene u provedbi informacijskoga opismenjavanja u osnovnim školama

4.4. Metodologija istraživanja

Istraživanje unutar studije slučaja provedeno je u dvije osnovne škole na području Bjelovarsko-bilogorske županije tijekom srpnja 2019. godine. *Osnovna škola Čazma* dio je eksperimentalne faze *Škole za život* od školske godine 2018./2019., a *IV. osnovna škola Bjelovar* nije sudjelovala u toj prvoj fazi. Za istraživanje odabran je kvalitativni pristup kojim se opisuje postavljeni problem i polazne hipoteze. Kao instrument prikupljanja podataka korištena je metoda individualnoga intervjua s knjižničarima[84]. Intervju je bio polustrukturiran[85] što znači da su postojala okvirna pitanja, ali njihov redoslijed je ovisio o tijeku razgovora te su se ovisno o razgovoru pitanja formulirala (Vidjeti: *Prilog 1.* i *2.*). Pitanja su bila otvorenoga tipa kako bi se stekao što bolji uvid u stavove ispitanika. Prije intervjua istražene su službene web stranice knjižnica i njihove stranice na društvenim mrežama. Pitanja su koncipirana ovisno o pronađenim informacijama i postavljenim hipotezama.

Prva grupa pitanja vezana je uz opće podatke o knjižnici, knjižničarima i njihovom radu. Druga grupa obuhvatila je pitanja vezana uz provedbu informacijske pismenosti i suradnju s ostalim djelatnicima škole, a treća se skupina odnosila na procjenu knjižničara o

[84] Znanost i znanstvene metode. // Metodologija društvenih istraživanja. Dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Metodologija_drustvenih_istrazivanja.pdf (15.7.2019.)

[85] Bognar, L. Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. // Didaktični in metodični vidiki nadaljnega razvoja izobraževanja / Kramar, M.; Duh, M. (ur.). Maribor : Univerza u Mariboru, Pedagoška fakulteta, 2000. Str. 6. Dostupno na: https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Istra%C5%BEivanje%20odg-obr_procesa.pdf (16.7.2019).

informacijskoj pismenosti učenika i njihovim navikama u knjižnici te iskazivanje stava o novoj reformi.

Odabrana je ova metoda kako bi se iz iskustva knjižničara i konkretnoga stanja na terenu mogla usporediti provedba informacijske pismenosti u novome i starome sustavu. Intervju je omogućio opisivanje različitih projekata i radionica koje organiziraju školski knjižničari te uvid u istraživanja samih knjižničara.

Samo trajanje intervju nije bilo vremenski ograničeno. Intervju nije sniman, ali su vođene detaljne bilješke. Prije samoga početka još je jednom objašnjena svrha istraživanja, utvrdio se pristanak na intervju i neanonimnost.

4.5. Rezultati istraživanja

U ovome poglavlju slijedi prikaz rezultata istraživanja. Odgovori prikupljeni intervjuom analizirat će se po grupama kako bi se postavljene hipoteze potvrdile ili opovrgnule.

Intervjui su obavljeni s knjižničarima *IV. osnovne škole Bjelovar* i *OŠ Čazma*. Oba su knjižničara zaposlena na radnome mjestu desetak godina s tim da je knjižničarka IV. osnovne bila zaposlena u jednoj gradskoj knjižnici prije sadašnjega posla. U prikazu odgovora knjižničari će biti imenovani kao Knjižničar 1 i Knjižničar 2.

4.5.1. Pitanja o radu knjižnice i knjižničara

Na samome početku intervjua knjižničari su nabrojili poslove koje obuhvaća njihovo radno mjesto. S obzirom na to da su u *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* obveze stručnih suradnika široko objašnjene, htjelo se saznati što točno znači da je rad stručnih suradnika u školi „usmjeren na sva područja odgojno-obrazovne djelatnosti i sudionike koji sudjeluju u ostvarivanju ciljeva osnovne škole“[86]. Knjižničari su nabrojali niz poslova. Knjižničar 1 obavezno sudjeluje na upisima, radi okvirne kalendare aktivnosti na razini škole i posebno za knjižnicu, iščitava pravilnike i zakone koji se odnose na školstvo i o promjenama obavještava ostale djelatnike škole. Novi posao koji je preuzeo je nabava udžbenika. U planu je da preuzme još neke poslove s obzirom na to da stručni suradnik u školi koji je do sada vodio te poslove odlazi u mirovinu. Osim sličnih poslova, Knjižničar 2 naveo je i zamjene budući da je diplomirani učitelj razredne nastave i vođenje izleta.

[86] Nastavni plan i program za osnovne škole. Nav. dj. st. 17. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf (23.7.2019.).

Prije nego što su se pokrenula pitanja o informacijskoj pismenosti i ostalim projektima, želio se dobiti uvid u financiranje škola. Ove dvije škole imaju različite osnivače pa je i financiranje drugačije. Osnivač *IV. osnovne škole* je grad Bjelovar, a *OŠ Čazma* Bjelovarsko-bilogorska županija. Knjižnica IV. osnovne financirala se do 2016. godine preko donacija i same škole, a od 2016. godine Grad Bjelovar počeo je donirati 9 000 kuna isključivo za opremanje knjižnice lektirom. Ostale škole na području Grada dobivaju manji iznos od 7 500 kuna s obzirom na broj učenika u školama. 2018. i 2019. godine Ministarstvo znanosti i obrazovanja sudjelovalo je u financiranju stručne literature i lektire. Knjižnica OŠ Čazma ima manja primanja. Prema riječima knjižničara financiranje je do 2018. godine bilo bolje, oko 6 000 do 8 000 tisuća, a 2018. godine Ministarstvo je također sudjelovalo s dodatnih 6 000 kuna. Ono što ističu i jedan i drugi djelatnik knjižnice jest dobra suradnja sa školom i ravnateljem koji shvaća važnost knjižnice za učenike. Sredstva se najviše koriste za nabavu lektire, a s novom reformom bi se lektirni naslovi trebali mijenjati tako da bi izdaci mogli biti još veći.

U razgovoru s knjižničarima dotaknuto je pitanje odnosa sa Županijskom matičnom knjižnicom, u ovom slučaju s *Narodnom knjižnicom Petar Preradović* u Bjelovaru. Knjižničar 1 barem je jednom dnevno u kontaktu s njima. Jako dobro surađuju, posebno u organiziranju događanja i radionica koje knjižničar posjećuje s učenicima. Otvoreni su za bilo kakva stručna pitanja, tako su Knjižničaru 2 na početku pomogli oko pitanja vezana uz diplomski rad, pitanja vezana uz reviziju i sve ono što mu je bilo potrebno na početku karijere. Školskim knjižničarima su uvijek na raspolaganju, pomažu im oko informacijskih upita ako je potrebno, a jednom godišnje se nalaze na sastanku kako bi iznijeli planirane aktivnosti i spriječili preklapanja. Knjižnica Petar Preradović bliža je IV. osnovnoj školi tako da su posjete učenika te škole češće nego učenika iz Čazme. Knjižničar OŠ Čazma svojim učenicima organizira posjete *Gradskoj knjižnici Slavka Kolara Čazma*. Gradska knjižnica ima veća sredstva tako da ona organizira književne susrete, radionice, obljetnice, a učenici iz *OŠ Čazma* dolaze i sudjeluju.

Knjižničari su se složili da knjižnice imaju problem s financijskim sredstvima, ali da ih to ne ograničava u radu. Snalaze se i omogućuju učenicima i nastavnicima onoliko koliko mogu. Knjižničar 1 rekao je da ne bi povećavao broj programa i projekata jer su svi djelatnici škole dosta opterećeni s dosadašnjim događajima, ali smatra da bi dodatna sredstva pridonijela kvaliteti projekata.

4.5.2. Pitanja o informacijskoj pismenosti i suradnji sa školskim osobljem

Na službenim stranicama knjižnica spominje se promicanje informacijske pismenosti i „provedba odgojno-obrazovnoga rada s učenicima u školskoj knjižnici“[87]. Knjižničari su opisivali kako se pridržavaju hodograma u *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* i provode li neovisno o njemu radionice, projekte i istraživanja o informacijskoj i čitalačkoj pismenosti. Shvaćaju važnost informacijske pismenosti i iz iskustva govore da djeca lako dolaze do informacija, ali je pitanje znaju li ih vrednovati. Najviše se oslanjaju na *Wikipediju* i izvore do kojih brzo dolaze.

Knjižničari su u obje školske knjižnice sustavno provodili informacijsko opismenjavanje od prvih razreda osnovne škole. Smatraju da je potrebno osvijestiti važnost knjižnice kod učenika i dolazak u njezin prostor. Od prvoga do četvrtoga razreda surađuju s učiteljima razredne nastave. Knjižničar 1 uglavnom ugošćuje učenike s učiteljima kod sebe u knjižnici za vrijeme održavanja takvih sati. Cilj je time privući učenike u prostor knjižnice, ujedno smatra da je zainteresiranost učenika veća jer se maknu iz učionice i svakodnevnoga okruženja. Knjižničar 2 zbog prostora ne može primiti cijeli razred u prostor knjižnice tako da on sate održava u učionici.

Knjižničar 1 pokazao je različite materijale koje koristi na tim satima. Učenicima organizira igre, pitalice, križaljke. Kako bi bolje shvatili razliku između poučne i znanstvene literature, učenici su čitali Ezopove basne i komentirali kako je koja životinja prikazana i objašnjena u basnama, a nakon toga su proučavali enciklopedije i rječnike i uspoređivali prikaze. Obradom časopisa učenici osvještavaju postojanje različitih vrsta literature. Čitajući stručne časopise učenicima se objašnjava razlika između struke i zanimanja. U upoznavanju s referentnom građom, učenici sami istražuju i traže potrebne informacije. Posebno se u sedmim i osmim razredima naglašava pitanje autorskoga prava i intelektualnoga vlasništva koje ostaje jako apstraktno učenicima.

Knjižničari su primijetili razlike u generacijama, učenicima u Čazmi prije su bile zanimljivije praktične igre dok su im danas digitalni alati interesantniji. S druge strane, Knjižničar 2 održao je jedan sat u područnoj školi koja nema knjižnicu i koristio je razne mogućnosti platforme *Kahoot!*. Tamošnja djeca očito su zasićena i dobro upoznata s *Kahootom* tako da je svoje sljedeće predavanje morao prilagođavati interesima djece. Knjižničari posebnu pozornost posvećuju nastavnoj jedinici iz hrvatskoga jezika o mrežnim stranicama i

[87] Isto, str. 20-21.

vrednovanju podataka. Učenicima se pokazuju primjeri dobrih i loših mrežnih stranica na temelju tih primjera zaključuju što dobra stranica treba sadržavati. Također, učenike se upućuje na mrežne kataloge knjižnica i njihovo pretraživanje.

Neovisno o *Nastavnome planu i programu za osnovne škole*, knjižničari imaju dodatne aktivnosti za učenike. U *OŠ Čazma* takve se aktivnosti uglavnom organiziraju na satu razrednika ili za djecu putnike jer u školi ne postoji produženi boravak. Neka predavanja se svide djeci i potaknu ih na dolazak u knjižnicu tako da su neki učenici zainteresirani za ulaganje i štambiljanje knjiga, pisanje inventarnih knjiga i očuvanje knjiga. Teme koje nisu u planu knjižnice, Knjižničar 1 također obrađuje na satu razrednika. Na takvim satima obrađivane su teme medija i sredstava ovisnosti te sigurnosti na internetu. Učenici su sami promišljali o medijima, reklamama, mogućnostima iskrivljivanja stvarnosti, a u okviru sigurnosti na internetu, govorilo se o elektroničkom nasilju, komentarima na društvenim mrežama te su učenici sami radili sigurnosnu provjeru svojih lozinki. Knjižničari se uključuju i u promicanje građanskoga odgoja unutar kojeg žele poticati čitalačku i informacijsku pismenosti te toleranciju.

Kako su teme o časopisima, čitanju, autorskome pravu povezane prvenstveno s hrvatskim jezikom postoji tradicija najveće suradnje knjižničara i nastavnika hrvatskoga jezika. Ovi su knjižničari dokaz da ta suradnja seže i šire od toga. Uglavnom surađuju s učiteljima razredne nastave. Knjižničar 2 istaknuo je jako dobru suradnju s nastavnicima engleskoga jezika, glazbene i likovne kulture. Sve to vidi se u prostoru knjižnice i škole. Knjižnica ima izvješen pano u okviru projekta *Zaboravljene knjige*. Cilj projekta je iskoristiti knjige koje dugo nisu posuđivane, a čine fond knjižnice. Ovogodišnja zaboravljena knjiga bila je *Gric i Grec* pa su učenici razgovarali o pročitanoj knjizi i izrađivali pano. Nastavnica glazbene kulture u suradnji s knjižničarom organizira posjete kulturnim ustanovama, osim Hrvatskoga narodnoga kazališta, učenici posjećuju gradske knjižnice, muzeje i arhive. Prostor knjižnice uređen je u suradnji s nastavnicom likovne kulture pa su učenici oslikali dijelove zidova unutar knjižnice. U *OŠ Čazma* izražena je suradnja knjižničara i nastavnika informatike na projektu *Microbit*. Knjižničar se uključuje u provedbu sati, a kako je povodom obilježavanja *Međunarodnoga dana pismenosti* programiranje bilo predstavljeno svima, ono je ostalo u nastavnom programu za niže razrede iako je obvezatni dio programa za pete i šeste razrede. Knjižničar 1 je osim nastavnika hrvatskoga jezika i učitelja razredne nastave naveo i nastavnike povijesti, geografije, engleskoga jezika i kemije. Postoje i projekti na razini škole u kojima sudjeluju mnogi djelatnici, jedan od njih je *Naša mala knjižnica*. Škola je povezana

s nakladnikom *IBIS grafika* koji osigurava komplet knjiga i bilježnica za rješavanje. Unutar projekta osmišljen je čitateljski kutak i čitateljski vlakić. Cilj je projekta potaknuti djecu na čitanje i kritičko mišljenje. Projekt *Čitamo mi, u obitelji svi* isto promiče čitanje. Učenici koji su željeli sudjelovati u projektu, čitali su sedam knjiga o kojima se raspravljalo. Čitale su se knjige iz različitih područja, a jedna je od sedam knjiga bila namijenjena roditeljima. Osim tih projekata, škola ima grupu šahista koju vodi knjižničarka s nastavnikom tjelesne i zdravstvene kulture. Učenici stječu osnovne vještine šaha te sudjeluju na turnirima.

Kako bi ostvarili javno-kulturnu djelatnosti školske knjižnice, knjižničari surađuju s vanjskim suradnicima i drugim obrazovnim i kulturnim ustanovama. IV. osnovna škola ostvaruje projekte s *Gradskim muzejom Bjelovar*, *Državnim arhivom Bjelovar*, *Dječjim gradskim vijećem*, *Društvom Naša djeca* i drugim udrugama. *OŠ Čazma* također aktivno održava dobre odnose s vanjskim suradnicima, posebno s onima u blizini. Projekt *Dobri susjedi* rezultat je rada srednjoškolske i osnovnoškolske knjižnice u Čazmi. Unutar projekta održavane su pričaonice, igrokazi, srednje škole su se predstavljale osnovnoškolcima, održavana su predavanja o Moslavini.

4.5.3. Stav o *Školi za život* i procjena informacijske pismenosti i navika učenika

Knjižničar 1 na intervjuu iznio je rezultate svoga istraživanja[88] provedenoga od 19.2.2017. do 5.3.2017. godine u 11 osnovnih škola Bjelovarsko-bilogorske županije. Rezultati istraživanja pokazali su da 42% knjižničara ne provode informacijsku pismenost u knjižnici, a 58% provodi. Taj postotak ovisio je o radnom vremenu knjižnice i broju razreda u školi. Ispitanici su naveli koje teme obrađuju s učenicima – referentna zbirka, dječji časopisi, upoznavanje s knjižnicom. Kao problem u provođenju informacijske pismenosti prije svega su naveli rad s kolegama, zatim prostorne nemogućnosti, nedovoljnu opremljenost i vremensku nemogućnost. Na kraju anketnoga listića, knjižničarka je ponudila pitanje o novoj reformi i zadovoljstvu dosadašnjim planom i programom za knjižnice. U toj anketi dvoje je knjižničara navelo da nema ništa protiv novoga kurikula jer smatraju da postoje neujednačenosti predmetnoga plana i plana knjižničara.

Isto pitanje postavljeno je na intervjuu s tim da je Knjižničar 1 dao svoje razmišljanje i pretpostavke, dok je Knjižničar 2 mogao procijeniti rad jer je njegova škola sudjelovala u eksperimentalnoj fazi *Škole za život*.

[88] Rezultati istraživanja prvi puta su javno izneseni na 8. okruglom stolu za školske knjižnice pod nazivom *Školska knjižnica: pogled unazad – korak unaprijed*.

Knjižničar 1 podosta je skeptičan. Smatra da će nova reforma pogoršati stanje u knjižnicama jer je do sada postojao program, a s kurikularnom reformom ga neće biti, odnosno neće postojati nastavne jedinice i sve će ovisiti o nastavnicima. U tome vidi problem jer su današnji nastavnici udaljeniji od knjižnice, nisu naviknuti na knjižničara koji održava nastavu. Navodi da je problematično i to što su neke jedinice maknute iz programa, kao što je tema za treći razred *Od autora do čitatelja*. Knjižničar 2 je tu temu obrađivao s učenicima i ove godine jer je zanimljiva i djeci i njemu iako je u novoj reformi nema. Također ističe da problem može biti što nema nastavnih jedinica nego se sadržaji obrađuju tematski, ali da ta autonomija ne mora nužno biti loša. Za sada je prema njegovim riječima u radu knjižnice i knjižničara sve ostalo isto. Cijela eksperimentalna faza bila je priprema i prave promjene tek će se vidjeti sljedeće godine. Jedini nedostatak koji on još uvijek vidi jest nedostatak računalne opreme.

Osim što su trebali procijeniti novu reformu, dali su svoje mišljenje o navikama učenika i stupnju informacijske pismenosti. Knjižničar 2 kaže da učenicima u početku nije bila jasna svrha tih sati. Nije im bilo jasno zašto vrednuju mrežne stranice, pretražuju mrežne kataloge, ali su se s vremenom naviknuli. Smatra da je teško odrediti stupanj informacijske pismenosti današnjih učenika te da uspješnost obavljanja zadataka ne ovisi o njihovim sposobnostima nego trenutnoj volji za rad. Uglavnom ima pozitivna iskustva, barem jedan učenik dnevno dolazi tražiti literaturu za zadaću dok ih po pomoć dolazi i više prilikom izrade plakata, referata i drugih školskih obveza. U tom slučaju knjižničar ih uglavnom uputi na izvore na internetu jer su knjige u knjižnici dosta zastarjele. Učenici imaju naviku čitanja lektira i nelektirnih naslova u knjižnici za vrijeme čekanja autobusa ili praznoga sata te igranja stolnoga nogometa. Knjižničar 1 također ističe da su učenici zainteresirani, ali da su im mnoge teme udaljene, posebno one koje se odnose na citiranje, pisanje životopisa i zamolbi. Kaže da stupanj informacijske pismenosti ovisi i o nastavnicima koji predaju učenicima. Konkretno, na stranici knjižnice nalaze se korisne poveznice za pristup e-izvorima i bazama časopisa[89]. Kaže da su neki učenici već čuli za njih jer su ih nastavnici uputili, dok se ostali po prvi puta susretnu s tim u knjižnici. Učenici slabo dolaze tražiti literaturu za zadaće i lektire jer sve nalaze na internetu bez obzira na točnost informacija. Što se tiče nelektirnih naslova, kaže da ih nema mnogo te da se knjižnica takvim naslovima oprema isključivo putem donacija.

[89] Časopisi u knjižnici. // Časopisi i e-izvori. Dostupno na: http://os-cetvrta-bj.skole.hr/skola/knjiznica/casopisi (15.7.2019.).

5. Rasprava

Rezultati istraživanja oblikovani su prema iskustvima i stavovima knjižničara dviju škola o važnosti promicanja informacijske pismenosti u školskim knjižnicama. Smatraju da učenike prije svega valja poučiti vrednovanju informacija te da sadržaji informacijske pismenosti trebaju biti dio svih predmeta. U provedbi informacijske pismenosti i drugih aktivnosti, knjižničari se susreću se s različitim problemima. Knjižnica *OŠ Čazma* ima problem s prostorom i opremom. Prostor je malen, u njemu se ne može okupiti velik broj učenika zbog čega knjižničar dolazi do učenika, održavajući im sate u učionici. S druge strane, kada bi se s manjim brojem učenika moglo raditi nešto, u vrijeme praznoga sata, knjižničar i učenici moraju biti što tiši. Naime, jedan zid knjižnice naslonjen je na učionicu u kojoj se u to vrijeme održava nastava. Zid je improviziran od ploča pričvršćenih na kotačiće. Na taj način ne postoji adekvatna izolacija i previše se ometa nastava u učionici do knjižnice. Knjižnica posjeduje samo dva računala pa knjižničar mora dogovarati računalnu učionicu za provedbu sati. Zbog takvih situacija, knjižničari moraju biti jako fleksibilni, što Knjižničaru 2 ne predstavlja problem jer dobro surađuje s nastavnikom informatike, ostalim nastavnicima i stručnim suradnicima. Ističe da je njihova komunikacija dvosmjerna i lako postižu dogovore. Knjižničar 1 ima veliki prostor čitaonice i prostor za knjige. Na opremljenost nije se požalio jer zna kakvo je stanje u ostalim knjižnicama. S obzirom na to da je škola u kojoj Knjižničar 1 radi puno veća, ima više zaposlenika pa time knjižničar surađuje s više ljudi. Zabrinjava ga autonomija koju će dobiti nastavnici s novom reformom jer i nakon deset godina provedbe informacijske pismenosti, programi i posjeti knjižnici nisu se ustalili. Mora podsjećati nastavnike da se upišu za termine u kojima žele posjetiti knjižnicu ili termin u kojem će knjižničar održati sat. Prema iskustvu Knjižničara 1 neki nastavnici nisu upućeni u rad knjižnice i knjižničara i nisu osvijestili novu ulogu školskoga knjižničara u odgojno-obrazovnom sustavu.

Prema tome, prva hipoteza *Školski knjižničari najviše surađuju s nastavnicima hrvatskoga jezika i informatike* pokazala se djelomično točnom. Knjižničari obje knjižnice istaknuli su suradnju s nastavnicima hrvatskoga jezika, posebno u promicanju čitanja i čitalačke kulture, ali samo Knjižničar 2 surađuje s nastavnikom informatike. Knjižničar 1 pokušao je suradnju s nastavnikom informatike, ali on nije bio zainteresiran. Prema njegovu mišljenju, informacijska i informatička pismenost nisu teme za školsku knjižnicu. Na temelju provedenoga intervjua može se zaključiti da će suradnje knjižničara i nastavnoga osoblja prvenstveno ovisiti o njihovim karakterima, a ne predmetnima koje predaju. Iz iskustva

govore da su neki projekti zaživjeli, neki su djelomično provedeni, a neke suradnje jednostavno prestale zbog neslaganja. Knjižničar 1 smatra da suradnja ovisi o stavu nastavnika prema knjižnici. Na pitanje ovisi li taj stav o dobi nastavnika, rekao je da zasad ovisi. Prema njegovu iskustvu, stariji nastavnici više cijene knjižnicu i njezin prostor. Otvoreniji su prema suradnji, dolaze u potrazi za savjetima i idejama, ali naglašava da ni to nije pravilo.

Pitanja o financiranju i poslovima koje rade povezana su s događanjima, suradnjama i projektima koje knjižničari organiziraju. Već su potvrdili da s povećanjem financijskih sredstava ne bi povećali događanja nego bi time poboljšali kvalitetu postojećih. Knjižnici *OŠ Čazma* sredstva su potrebnija za sam prostor knjižnice i opremu što bi u budućnosti trebalo biti ostvareno. Iako su opterećeni poslom koji nije izravno povezan s radom knjižnice, to ih ne sprječava u provođenju projekata koje bi mogli smanjiti da žele. Druga hipoteza *Školski knjižničar kao stručni suradnik u školi sudjeluje u poslovima koji nisu usko vezani uz rad knjižnice* pokazala se točnom. Na ovaj se način saznalo po čemu je posao školskoga knjižničara drugačiji od onoga u narodnoj, specijalnoj ili sveučilišnoj knjižnici, koje konkretne poslove obuhvaća neposredan odgojno-obrazovni rad s učenicima te stručno-razvojne i koordinacijske poslove[90]. Knjižničar 1 radio je u narodnoj knjižnici i naglasio da mu se posao školskoga knjižničara više sviđa. Iako im je u početku predstavljalo problem to što su jedini zaposlenici knjižnice i mnogočemu su se sami učili, s vremenom je taj problem postao prednost. Budući da ovi knjižničari drže nastavu, mnoge poslove obavljaju kod kuće, osmišljavaju sate, pišu pripreme. Često dolaze ranije i odlaze kasnije kako bi stigli sve što su naumili. Stekao se uvid u važnost uloge školskoga knjižničara u obrazovanju djece. Prostor knjižnice može za učenike biti mjesto zabave, veselja, mjesto na kojem će se njihova znanja i vještine razvijati kako bi se kvalitetnije pripremili za cjeloživotno obrazovanje.

Suvremeno školstvo usmjereno je prema cjeloživotnome učenje, obrazovanju koje bi učenike trebalo osposobiti za život, svijet rada i potaknuti ih na daljnje obrazovanje. Na tom putu trebali bi ih voditi i usmjeravati nastavnici i stručno osoblje kojima će nova reforma omogućiti veću autonomiju, kreativnost i smanjiti administrativni posao[91]. Knjižničar koji je godinu dana proveo radeći prema novom kurikulu zasad ne vidi promjene u radu knjižnice, ali smatra da je promjena zahvatila nastavno osoblje. Njima je protekla godina služila kao

[90] Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi. Narodne novine, 2004, str.12. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/pkssuor/pravilnik_o_normi.pdf (23.7.2019.).
[91] Ciljevi „Škole za život“ usmjereni su na. // Eksperimentalni program „Škola za život“. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/en/ (19.7.2019.).

privikavanje u kojem nisu potpuno preuzeli novi sustav nego su ga kombinirali s *Nastavnim planom i programom*. Knjižničar je i dalje obrađivao teme koje su u novom kurikulu izbačene što znači da je zadržao svoju autonomiju. Pretpostavka je da će se promjene, ukoliko ih bude, pokazati kroz godinu koja slijedi. S obzirom na to da je Knjižničar 2 naveo primjere dobrih iskustava s nastavnim osobljem, provođenje informacijske pismenosti ostat će na istoj razini. Pomalo negativan stav Knjižničara 1 može se tražiti u negativnim iskustvima s nastavnicima jer novi kurikul daje slobodu nastavniku u obrađivanju sadržaja. To bi značilo da ako nastavnik odluči na drugačiji način obraditi temu koja uključuje izdvajanje važnih podataka i pretraživanje[92], ne mora uključiti knjižničara i školsku knjižnicu u razradu tih ishoda iako to u preporukama piše. S druge strane, predmetni kurikuli na mnogim mjestima upućuju nastavnike na prostor knjižnice tako da bi takve smjernice mogle osvijestiti kod nastavnika suradnju s knjižničarom. Prema dobivenim rezultatima treća se hipoteza *Škola za život neće uvesti velike promjene u provedbi informacijskoga opismenjavanja u osnovnim školama* pokazala točnom. Hipoteza je točna za jednu od škola u programu *Škola za život* što znači da bi se u potpunosti dokazala, potrebna su daljnja istraživanja. Treba uzeti u obzir da je to škola koja deset godina provodi program informacijskoga opismenjavanja što znači da postoji svijest o toj potrebi. S novom reformom programi u toj školi mogu samo napredovati dok će u nekim školama oni tek početi.

Valja napomenuti da istraživanje ima svoje nedostatke i ograničenja. Prije svega, ono je prostorno ograničeno na Bjelovarsko-bilogorsku županiju u kojoj su dvije škole sudjelovale u eksperimentalnoj fazi kurikularne reforme, a samo je jedna dio ovoga istraživanja. Stoga je zadnja hipoteza djelomično točna zbog malog uzorka istraživanja. Također, treba dodati kratak vremenski period kurikularne reforme da bi knjižničari mogli ocijeniti razlike.

[92] U kurikulumu za Hrvatski jezik 4. razreda osnovne škole za predmetno područje Kultura i mediji stoji ishod: Učenik izdvaja važne podatke koristeći se različitim izvorima primjerenima dobi. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html

6. Zaključak

Osnovnoškolsko obrazovanje obvezno je u Republici Hrvatskoj[93] i predstavlja početak formalnog obrazovanja svakoga djeteta. Dijete postaje dio obrazovnoga sustava, a početna učenička iskustva sa školom mogu odrediti i utjecati na daljnju djetetovu percepciju škole. Zato školska reforma želi približiti školu učeniku, rasteretiti ga nevažnih informacija i potaknuti samostalnost učenika. Reforma želi promijeniti predodžbu učenika o školi i povezivanje škole isključivo s učenjem. Ta promjena uključuje i školske knjižnice koje više ne predstavljaju prostorije škole u koje se dolazi samo posuditi lektira.

Knjižnica je postala mjesto u školi koje bi učenicima trebalo omogućiti stjecanje vještina za cjeloživotno učenje[94]. Suvremene škole žele naučiti kako učiti, a kako bi se učenike do toga dovelo, važno ih je sustavno informacijski opismenjavati. Stoga je polazište u smjernicama za rad školskih knjižničara i ostalih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu osnovnih i srednjih škola sadržano u *Europskom referentnom okviru*[95]. Uvid u ključne kompetencije pokazao je svijest o važnosti razvijanja različitih pismenosti – informatičku, medijsku, digitalnu koje su integrirane u krovnu informacijsku pismenost. Prema tome Europska unija želi naglasiti kako je ulaganje u obrazovanje ujedno ulaganje u gospodarstveni i ekonomski razvoj zemlje. Hrvatska je kao članica Europske unije prihvatila model osam ključnih kompetencija i teži njihovoj implementaciji u odgojno-obrazovni sustav. Iako je *Preporuka Europskog parlamenta i savjeta o ključnim kompetencijama za cjeloživotno obrazovanje* dokument izdan 2006. godine, Hrvatska je konkretne mjere poduzela sa školskom godinom 2018./2019. Međutim dokument *Cjelovita kurikularna reforma* izdan je u veljači 2016. godine, od tada pa do kraja 2018. godine uslijedile su pripreme za eksperimentalnu fazu. Novi kurikul, odnosno njegovi predmetni i međupredmetni kurikuli pokazuju napredak u promišljanju o informacijskoj pismenosti za razliku od do tada korištenoga *Nastavnog plana i programa*. Rad knjižničara opisan u *Nastavnom planu i programu* prema razredima u novoj se reformi najviše preklapa s kurikulom za Hrvatski jezik i kurikulima međupredmetnih tema *Učiti kako učiti* i *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*. Posebno se u opisu međupredmetnih tema uočava zaokret prema metakognitivnim kompetencijama i samoreguliranom učenju. Te se sastavnice ističu kao ključne za cjeloživotno učenje te se

[93] Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 68/2018. Dostupno na: https://www.azoo.hr/userfiles/dokumenti/Zakon__novi.pdf (2.7.2019.).
[94] Saetre, T. P.; Willars, G. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. str. 10.
[95] Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Nav. dj. Str. 108.

općenito u *Školi za život* veća pozornost posvećuje tim kompetencijama među kojima se nalazi informacijska pismenost. Također se osvještava važnost školske knjižnice i njezino sudjelovanje u provedbi međupredmetnih tema i predmetnih kurikula, posebno u rubrici preporuka kojim se nastavnike želi potaknuti na suradnju.

S obzirom na to da je suradnja nastavnika i knjižničara najvažniji faktor za provedbu svih programa, ne samo informacijskog opismenjavanja, istražilo se kakva je suradnja te koji čimbenici utječu na provedbu informacijskoga opismenjavanja. Pokazalo se da se knjižnice i dalje susreću s istim problemima – financiranje, nedostatak opreme i prostora, suradnja s kolektivom. Problemi variraju ovisno o knjižnici, ali su svakako prisutni. Prema dokumentima kurikularne reforme, ona bi trebala poboljšati vidljivost i važnost školske knjižnice, ali i informatizaciju na razini škole. Usmjerena je prema poboljšanju suradnje s nastavnicima, ali je premalo vremena prošlo u konkretnome radu prema novoj reformi da bi knjižničari uvidjeli pomak. S jedne je strane položaj knjižnice i knjižničara bolji, dok je s druge strana knjižničar ostao bez Posebnog kurikula za školsku knjižnicu. Iskusnim knjižničarima izostanak kurikula možda neće predstavljati problem, ali onima koji tek ulaze u školsko knjižničarstvo mogu se naći pred problemom. Dodatan problem mogu predstaviti nezainteresirani nastavnici koji bi kroz svaki predmet i na svakome satu trebali uvrstiti međupredmetne teme *Učiti kako učiti* i *Uporabu informacijske tehnologije* čije su sastavnice do sada bile dio rada školskoga knjižničara.

Za jasniji uvid u položaj knjižnice u novoj reformi potrebna su daljnja istraživanja s većim vremenskim odmakom. Nova reforma u teoriji pokazuje napredak prema osposobljavanju učenika za cjeloživotno učenje te bi trebala poboljšati suradnju nastavnika i stručnih suradnika, a vrijeme će pokazat hoće li knjižničari dobit vlastiti kurikul ili će provedba programa u knjižnici i dalje biti prepuštena ambicijama i volji pojedinih knjižničara.

7. Literatura

1. Barić Karajković, H. Smjernice za rad školskog knjižničara u knjižnici osnovne škole u teoriji i praksi. // XXIV. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / Mićanović, M. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2012. Str. 77-85. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/razno/24_proljetna_skola_knjiznicara_.pdf

2. Bedeković, D. Knjižnično-informacijska pismenost u osnovnoškolskoj praksi. // XXIX. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / Saulačić, A. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017. Str. 74-83. Dostupno na: https://www.azoo.hr/photos/izdanja/29-skola-knjiznicara-1536871789.pdf (25.7.2019.).

3. Bognar, L. Hrvatski nacionalni kurikulum, 2007, str. 1-28. Dostupno na: https://ladislav-bognar.net/node/35 (26.7.2019.).

4. Bognar, L. Kvalitativni pristup istraživanju odgojno-obrazovnog procesa. // Didaktični in metodični vidiki nadaljnega razvoja izobraževanja / Kramar, M.; Duh, M. (ur.). Maribor : Univerza u Mariboru, Pedagoška fakulteta, 2000. Str. 1-9. Dostupno na: https://ladislav-bognar.net/sites/default/files/Istra%C5%BEivanje%20odg-obr_procesa.pdf (16.7.2019).

5. Ciljevi „Škole za život“ usmjereni su na. // Eksperimentalni program „Škola za život“. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/en/ (19.7.2019.).

6. Časopisi u knjižnici. // Časopisi i e-izvori. Dostupno na: http://os-cetvrta-bj.skole.hr/skola/knjiznica/casopisi (15.7.2019.).

7. Eksperimentalne škole // Škola za život. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/o-projektu/eksperimentalne-skole/ (27.7.2019.).

8. Jozić, R.; Pavin Banović, A. Od knjige do oblaka : informacijsko-medijski odgoj i obrazovanje učenika. Zagreb : Alfa, 2019.

9. Jukić, T. Odnos kurikuluma i nastavnoga plana i programa. // Pedagogijska istraživanja 7, 1(2010), str. 54-66.

10. Kovačević, D.; Lasić-Lazić, J.; Lovrinčević, J. Školska knjižnica – korak dalje. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2004.

11. Kovačević, D.; Lovrinčević, J. Školski knjižničar. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2012.

12. Kurikulumi nastavnih predmeta i međupredmetnih tema, 2019. godina. // Škola za život. Dostupno na: https://skolazazivot.hr/kurikulumi-2/ (15.7.2019.).

13. Milički, J. Školski knjižničar u kurikulumu međupredmetne teme Učiti kako učiti. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara / Šušnjić, B. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 30-47. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (29.7.2019.).

14. Milički, J.; Stančić, D. Primjena kurikuluma Učiti kako učiti i Upotreba informacijske i komunikacijske tehnologije u radu školskog knjižničara. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara / Šušnjić, B. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 103-107. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (29.7.2019.).

15. Miočić, P. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesus Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 55, 2(2012), str. 171-178. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/106563 (23.7.2019.).

16. Nacionalni kurikulum. // Ministarstvo znanosti i obrazovanja. Dostupno na: https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125 (26.7.2019.).

17. Nastavni plan i program. // Proleksis enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, cop. 2013. Dostupno na: http://proleksis.lzmk.hr/38502/ (26.7.2019.).

18. Nastavni plan i program za osnovne škole. Zagreb : Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelji/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf (23.7.2019.).

19. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_150.html (29.7.2019.).

20. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Učiti kako učiti za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. // Narodne novine 7/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_154.html (29.7.2019.).

21. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Narodne novine 10/2019. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_215.html (21.7.2019.).

22. Okvir nacionalnoga kurikuluma. // Zagreb : Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2017. Dostupno na: https://mzo.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Obrazovanje/NacionalniKurikulum/NacionalniKurikulumi//Okvir%20nacionalnoga%20kurikuluma.pdf (26.7.2019.).

23. Pešorda, S. Kurikulum i nastava povijesti. // Povijest u nastavi 6, 11(1)(2008), str. 101-107. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/36769 (27.7.2019.).

24. Pivac, J. Inovativnom školom u društvo znanja. Zagreb : Hrvatski pedagoško-književni zbor, 2000.

25. Pravilnik o tjednim radnim obvezama učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi. Narodne novine, 2004. Dostupno na: https://www.azoo.hr/images/pkssuor/pravilnik_o_normi.pdf (23.7.2019.).

26. Preporuka Europskog parlamenta i savjeta ; Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Europski referentni okvir. // Metodika 11, 20(2010), str. 169-182. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/61536 (23.7.2019.).

27. Rihtarić, J. Struktura odgojno-obrazovnog rada školskog knjižničara. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / Šušnjić, B. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 65-82. Dostupno na: https://www.azoo.hr/photos/izdanja/28-skola-knjiznicara-1536871556.pdf (25.7.2019.).

28. Saetre, T. P.; Willars, G. IFLA-ine i UNESCO-ove smjernice za školske knjižnice. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

29. Sajko, N. Mjesto školske knjižnice u prijedlogu kurikuluma Hrvatskoga jezik. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara / Šušnjić, B. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 47-56. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (27.7.2019.).

30. Saulačić, A. Školsko knjižničarstvo u ozračju novih kurikula. // 31. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / Perić, I.; Saulačić, A. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2019. Str. 679-700. Dostupno na: http://library.foi.hr/knjige/knjiga1.aspx?C=2861&broj=1&stranica=00679 (29.7.2019.).

31. Stančić, D. Prijedlog kurikuluma međupredmetne teme Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije te mjesto školske knjižnice u njemu. // XXVIII. Proljetna škola školskih knjižničara / Šušnjić, B. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2016. Str. 17-30. Dostupno na: http://knjiznicari.skole.hr/upload/knjiznicari/newsattach/52/28.PSSK.pdf (27.7.2019.).

32. Stropnik, A. Knjižnica za nove generacije : virtualni sadržaji i usluge za mlade. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013.

33. Šeligo, B. Lekcije iz informacijske pismenosti u kurikulumu živog nastavnog procesa. // XXIX. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske / Saulačić, A. (ur.). Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje, 2017. Str. 146-158. Dostupno na: https://www.azoo.hr/photos/izdanja/29-skola-knjiznicara-1536871789.pdf (25.7.2019.).

34. Špiranec, S., Banek Zorica, M. Informacijska pismenost : teorijski okvir i polazišta. Zagreb : Zavod za informacijske studije, 2008.

35. Vrkić Dimić, J. Suvremeni oblici pismenosti. // Školski vjesnik : časopis za pedagogijsku teoriju i praksu 63, 3(2014), str. 381-394.

36. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 68/2018. Dostupno na: https://www.azoo.hr/userfiles/dokumenti/Zakon__novi.pdf (2.7.2019.).

37. Znanost i znanstvene metode. // Metodologija društvenih istraživanja. Dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/_download/repository/Metodologija_drustvenih_istrazivanja.pdf (15.7.2019.)

38. Zubac, A.; Tufekčić, A. Informacijska pismenost u svijetu i Hrvatskoj – rad školskoga knjižničara u osnovnoj školi. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 27, 4(2014), str. 221-238. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/142320 (24.7.2019.).

Popis tablica

Tablica 1. Usporedba modela *Šest velikih vještina* s etapama problemske nastave.

Prilozi

Prilog 1 – Pitanja za intervju s Knjižničarom 1

1. Koliko godina radite u knjižnici? Jeste li radili u nekoj drugoj knjižnici prije?

2. Koje sve poslove obuhvaća Vaše radno mjesto?

3. Kakvo je financiranje u Vašoj školskoj knjižnici? Biste li povećali programe i projekte u knjižnici da imate više sredstava?

3. Kakav je odnos s Županijskom matičnom knjižnicom? Surađujete li s ostalim kulturnim i obrazovnim ustanovama?

4. Rad s učenicima u knjižnici obuhvaća niz različitih poslova. Osim uobičajena posla, provodite projekte (*Čitamo mi, u obitelji svi*). Koliko dugo ga provodite? Kako učenici reagiraju, kakav je njihov interes za projekte?

5. Koliko predmetni nastavnici sudjeluju u planiranju aktivnosti? S kojim predmetnim nastavnicima najviše surađujete? Kako izgleda vaša suradnja?

Jesu li te posjete knjižnici vezane uz pojedini predmet? Jesu li dolasci u dogovoru s razrednim/predmetnim nastavnikom?

6. Kako potičete informacijsku pismenost? Pridržavate li se hodograma u *Nastavnom planu i programu za osnovne škole* ili imate posebne radionice koje osmišljavate? Promiču li je nastavnici na svojim satima, traže li Vašu pomoć?

7. Kako biste procijenili stupanj informacijske pismenosti današnjih školaraca? Znaju li vrednovati informaciju?

Na stranici sam vidjela stvarno korisne poveznice (preporuke, časopisi, e-izvori) koje preporučate učenicima. Jesu li učenici čuli za njih prije nego što ste ih uputili na njih?

8. Dolaze li učenici tražiti literaturu za zadaće? Dolaze li nevezano uz školske obveze? Posuđuju li knjige koje nisu obvezna lektira?

9. Prijašnje međupredmetne teme u kurikulumu zamijenjene su novima. Jedna od njih je i *Učiti kako učiti* i *Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije*. Niste sudjelovali u ovoj eksperimentalnoj fazi, ali telefonski ste mi rekli da ste dobili neke smjernice i da surađujete sa savjetnicom. Hoće li nova reforma utjecati na rad knjižnice, konkretno na promicanje informacijske pismenosti? Što bi se trebalo promijeniti?

Prilog 2 – Pitanja za intervju s Knjižničarom 2

1. Koliko godina radite u knjižnici? Jeste li radili u nekoj drugoj knjižnici prije?

2. Koje sve poslove obuhvaća Vaše radno mjesto? Jesu li poslovi isključivo vezani za Vašu struku?

3. Kakvo je financiranje u Vašoj školskoj knjižnici? Da imate više sredstava biste li povećali programe i projekte u knjižnici? Kolika su Vam sredstva?

4. Kakav je odnos s Županijskom matičnom knjižnicom? Surađujete li s ostalim kulturnim i obrazovnim ustanovama?

5. Rad s učenicima u knjižnici obuhvaća niz različitih poslova, na službenoj stranici škole našla sam popis aktivnosti za pojedine razrede u okviru promicanje knjižnično-informacijske pismenosti. Otkad ga provodite? Kako učenici reagiraju i kakav je njihov interes za knjižnicu?

6. Koliko predmetni nastavnici sudjeluju u planiranju aktivnosti? S kojim predmetnim nastavnicima najviše surađujete? Kakve su to aktivnosti?

Kako izgleda vaša suradnja? Jesu li te posjete knjižnici vezane uz pojedini predmet?

7. Kako potičete informacijsku pismenost osim hodogramom koji je predložen u Nastavnom planu i programu za osnovnu školi? Imate li posebne radionice? Promiču li je nastavnici na svojim satima, traže li Vašu pomoć?

Kako biste procijenili stupanj informacijske pismenosti današnjih školaraca? Znaju li vrednovati informaciju?

8. Dolaze li učenici tražiti literaturu za zadaće? Dolaze li nevezano uz školske obveze? Posuđuju li knjige koje nisu obvezna lektira?

9. Prijašnje međupredmetne teme u kurikulumu zamijenjene su novima. Jedna od njih je i *Učiti kako učiti* i spomenuta *Knjižnično-informacijska pismenost*. Prošli ste ovu eksperimentalnu fazu. Kako biste je ocijenili? Koje su konkretne promjene u radu knjižnice? Jeste li primijetili veći napredak u informacijskom opismenjavanju učenika nego prije?

Istraživanje informacijske pismenosti u osnovnoškolskim knjižnicama Bjelovarsko-bilogorske županije

Sažetak

Informacijska pismenost predstavlja skup znanja, vještina i strategija koje pojedinac koristi u svom obrazovanju, na poslu i svakodnevnom životu. Posebno je važno razvijati informacijsku pismenost u najranijoj dobi, a škole i knjižnice trebale bi biti mjesta njezina promicanja i razvijanja. Smatra se glavnom komponentom cjeloživotnoga učenja, dio je koncepta „učiti kako učiti“. Njezinu važnost ističe i *Europski referentni okvir* kroz osam ključnih kompetencija ključnih za razvoj pojedinca. Stoga se hrvatsko obrazovanje okreće promicanju tih kompetencija, spominjući ih u postojećem Nastavnom planu i programu za osnovne škole i kurikularnoj reformi „Škola za život“.

Cilj je rada predstaviti postojeće modele informacijske pismenosti i usporediti ih s nastavnim oblicima rada i nastavnim strategijama. Također, prikazat će se kako pojedini školski kurikuli provode zadatke Nacionalnoga kurikula u knjižnici, a rezultati istraživanja trebali bi pokazati kako se informacijska pismenost provodi u školskim knjižnicama i na kojem je stupnju razvoja.

Ključne riječi: informacijska pismenost, Škola za život, učiti kako učiti, kurikulum, Nastavni plan i program za osnovne škole

A research into information literacy skills at Primary School Libraries in Bjelovarsko-bilogorska County

Summary

Information literacy represents a group of skills, strategies and knowledge used by an individual in one's own education, work and daily life. It is particularly important to develop information literacy in the earliest age and schools and libraries should be places of its fostering. It is seen as the crux of lifelong learning, it is a part of the "learn how to learn" concept. The importance of the information literacy is also highlighted in form of eight key competencies essential for development of the individuals in *Common European Framework of Reference for Languages.* This is the reason why the education in Croatia shifts to fostering the aforementioned competencies, mentioning those in Teaching plan and program for elementary schools as well as in "School for life" curricular reform.

This work aims to present existing models of information literacy and compare those with teaching strategies and forms. Furthermore, it turns out that some school curricula enforce tasks proposed by the National curriculum in the library and the outcomes of the research should show how the information literacy is enforced in school libraries and its development level.

Keywords: information literacy, School for life, learn how to learn, curriculum, Teaching plan and program for elementary schools